

Το ελληνικό παραγωγικό μοντέλο 2000–2025

Οι εμπορεύσιμοι κλάδοι ανέκτησαν το βάρος που είχαν χάσει πριν την κρίση, αλλά η οικονομία παράγει ακόμη 10% λιγότερο από ό,τι το 2009

Η παραγωγή της ελληνικής οικονομίας έχει διανύσει έναν πλήρη κύκλο ανόδου, κατάρρευσης και ατελούς ανάκαμψης: το 2025 η χώρα παράγει 13% λιγότερο από ό,τι το 2008.

Σε επίπεδο τομέων παραγωγής το μείγμα δεν άλλαξε, καθώς υπηρεσίες, βιομηχανία και αγροτική παραγωγή μετακινήθηκαν λιγότερο από μία μονάδα του ΑΕΠ

η καθεμία από το 2009. Σε επίπεδο διεθνώς εμπορεύσιμων κλάδων όμως άλλαξε:

κέρδισαν 4,9 μονάδες του ΑΕΠ ενώ οι κλάδοι της εγχώριας αγοράς έχασαν 7,8, αντιστρέφοντας πλήρως τη στροφή προς την εγχώρια αγορά της δεκαετίας του 2000.

Η αντιστροφή αυτή έγινε κυρίως στις τιμές και όχι στην παραγωγή: μόνο η μεταποίηση και η πληροφορική παράγουν σήμερα περισσότερο από ό,τι το 2009, ενώ ο μεγαλύτερος κλάδος της χώρας, το εμπόριο με τις μεταφορές και τον τουρισμό, παράγει 27% λιγότερο.

Βασικά Συμπεράσματα:

- Σε ένα τέταρτο του αιώνα η ελληνική οικονομία διέγραψε έναν πλήρη κύκλο ανόδου, κατάρρευσης και ατελούς ανάκαμψης. Το 2025 παράγει 10% λιγότερο από ό,τι το 2009 και 13% λιγότερο από ό,τι στην κορυφή του 2008, περίπου όσο το 2003 με 2004.
- Στο επίπεδο των τριών τομέων παραγωγής το μείγμα δεν άλλαξε: από το 2009 έως το 2025 υπηρεσίες, βιομηχανίαⁱ και αγροτική παραγωγή μετακινήθηκαν λιγότερο από μία μονάδα του ΑΕΠ η καθεμία. Η μεγάλη μετατόπιση προς τις υπηρεσίες είχε γίνει πριν την κρίση, από το 2000 έως το 2009.
- Στο επίπεδο εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων κλάδων το μείγμα άλλαξε: οι διεθνώς εμπορεύσιμοι κλάδοι κέρδισαν 4,9 μονάδες του ΑΕΠ από το 2009 και οι μη εμπορεύσιμοι έχασαν 7,8. Η στροφή προς την εγχώρια αγορά της δεκαετίας του 2000 αντιστράφηκε πλήρως.
- Οι απώλειες συγκεντρώνονται σε τρεις κλάδους της εγχώριας αγοράς: ευρύτερος δημόσιος τομέας −3,6 μονάδες, κατασκευές −2,7, εμπόριο-μεταφορές-τουρισμός −1,2. Τα κέρδη είναι διάσπαρτα: βιομηχανία +1,8, χρηματοπιστωτικά +1,0, γεωργία +0,7, ακίνητα +0,6, πληροφορική +0,5, επαγγελματικές υπηρεσίες +0,3.

ⁱ Βοηθός Ερευνητής ΚΕΦΙΜ

ⁱⁱ Πρόεδρος ΚΕΦΙΜ

¹ Ο όρος Βιομηχανία χρησιμοποιείται εδώ για το σύνολο του δευτερογενούς τομέα (Μεταποίηση, Κατασκευές, Ενέργεια, Εξόρυξη). Ο κλάδος της Μεταποίησης εξετάζεται ξεχωριστά ως ο κύριος παραγωγικός πυρήνας αυτού του τομέα.

- Οι περισσότερες μεταβολές μεριδίων προήλθαν από αυξήσεις τιμών, όχι παραγωγής. Μόνο η μεταποίηση και η πληροφορική παράγουν σήμερα περισσότερο από ό,τι το 2009. Η γεωργία, τα χρηματοπιστωτικά και οι επαγγελματικές υπηρεσίες κέρδισαν μερίδιο με χαμηλότερη παραγωγή και υψηλότερες τιμές, ενώ ο δημόσιος τομέας έχασε μερίδιο λόγω μισθών, όχι λόγω λιγότερων υπηρεσιών.
- Ο μεγαλύτερος κλάδος της οικονομίας, το εμπόριο με τις μεταφορές και τον τουρισμό, παράγει 27% λιγότερο από ό,τι το 2009 και λιγότερο από ό,τι το 2000, παρά τα ρεκόρ του

τουρισμού. Η ελληνική οικονομία πουλά περισσότερο στους επισκέπτες της και λιγότερο στους κατοίκους της.

- Η εσωτερική υποτίμηση άλλαξε τις σχετικές τιμές υπέρ των εμπορεύσιμων κλάδων αλλά δεν αύξησε την παραγωγή τους. Για να μεταφραστεί αυτή η μετατόπιση σε περισσότερη παραγωγή, χρειάζονται επενδύσεις και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, όπως αυτές που περιγράφονται στην Έκθεση Πισσαρίδη, την πρόοδο των οποίων παρακολουθεί το Παρατηρητήριο Δημόσιων Πολιτικών του ΚΕΦΙΜ.

Εισαγωγή

Άλλαξε η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας μέσα στην κρίση; Παράγει η χώρα σήμερα διαφορετικά προϊόντα και υπηρεσίες από ό,τι πριν από την κρίση; Αυτό είναι το ερώτημα της παρούσας ανάλυσης. Για να απαντηθεί, εξετάζουμε πώς κατανέμεται η παραγωγή της χώρας στους δέκα βασικούς κλάδους της οικονομίας από το 2000 έως το 2025 και πόσο μετατοπίστηκε το βάρος από τον έναν στον άλλον.

Η σύγκριση που μας ενδιαφέρει περισσότερο είναι ανάμεσα στο 2009, το πρώτο έτος της ύφεσης, και στο 2025. Δύο ακόμη χρονιές χρησιμοποιούνται βοηθητικά: το 2000, για να φανεί τι είχε ήδη αλλάξει πριν από την κρίση, και το 2019, το πρώτο πλήρες έτος μετά τη λήξη του τρίτου προγράμματος προσαρμογής, που συμπίπτει και με την εκλογή της παρούσας κυβέρνησης.

Τι μετράμε και γιατί

Το βασικό μέγεθος της ανάλυσης είναι η συμμετοχή κάθε κλάδου στο ΑΕΠ: πόσο από το προϊόν της χώρας παράγει, σε ευρώ, η γεωργία, η βιομηχανία, το εμπόριο και ούτω καθεξής. Αν τα μερίδια αυτά δεν άλλαξαν, δεν άλλαξε ούτε και το παραγωγικό μοντέλο.

Το μερίδιο όμως λέει μόνο τη μισή ιστορία, γιατί ως μέγεθος μπορεί να μεταβληθεί για τρεις πολύ διαφορετικούς λόγους. Ένας κλάδος μπορεί να κερδίσει βάρος είτε επειδή παράγει περισσότερο, είτε επειδή τα προϊόντα του ακρίβυναν, είτε επειδή, παρόλο που δεν άλλαξε τίποτα σε αυτόν, η υπόλοιπη οικονομία συρρικνώθηκε. Αντίστοιχα, μπορεί να χάσει βάρος είτε επειδή παράγει λιγότερο, είτε επειδή οι τιμές ή οι μισθοί του έπεσαν περισσότερο από τους άλλους, είτε επειδή η υπόλοιπη οικονομία αναπτύχθηκε ταχύτερα. Για να ξεχωρίσουμε τις περιπτώσεις, χρησιμοποιούμε δύο ακόμη μεγέθη για κάθε κλάδο: τον όγκο παραγωγής, δηλαδή πόσο προϊόν παράγει ο κλάδος αν αφαιρέσουμε την επίδραση των τιμών, και την αξία της παραγωγής σε ευρώ, δηλαδή το ίδιο προϊόν σε τρέχουσες τιμές.

Και τα δύο εκφράζονται ως δείκτες με $2009 = 100$, ώστε να φαίνεται η εξέλιξή τους από την αρχή της κρίσης και να είναι εύκολα συγκρίσιμα. Η δια-

φορά μεταξύ τους είναι οι τιμές. Όταν η αξία ανεβαίνει και ο όγκος όχι, ο κλάδος πουλά ακριβότερα, όχι περισσότερο. Όταν ανεβαίνουν και τα δύο, η μεγέθυνση είναι πραγματική. Και για να φανεί αν ο κλάδος αναπτύχθηκε πραγματικά ή απλώς άντεξε καλύτερα από τους υπόλοιπους, κάθε δείκτης συγκρίνεται με τον αντίστοιχο δείκτη του συνόλου της οικονομίας. Όπως θα φανεί, οι διακρίσεις αυτές αλλάζουν την ανάγνωση σχεδόν κάθε κλάδου.

Τα δεδομένα προέρχονται από τη Eurostat και ακολουθούν την ταξινόμηση NACE Rev.2 σε δέκα κλάδους. Για τη διάκριση εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων δραστηριοτήτων, οι σύνθετοι κλάδοι αναλύονται στα επιμέρους τμήματά τους. Τα μερίδια των κλάδων δεν αθροίζουν στο 100% του ΑΕΠ, γιατί το ΑΕΠ περιλαμβάνει επιπλέον τους φόρους επί των προϊόντων μείον τις επιδοτήσεις, περίπου 11% έως 14% ανάλογα με το έτος. Τα στοιχεία για τα έτη 2023 έως 2025 είναι προσωρινά.

Η Συνολική Εικόνα

Η διάρθρωση της οικονομίας εξετάζεται σε τρία επίπεδα. Πρώτα, στους τρεις μεγάλους τομείς παραγωγής: αγροτική παραγωγή· βιομηχανία και κατασκευές· και υπηρεσίες. Έπειτα, στους δέκα κλάδους της επίσημης ταξινόμησης, που αναλύονται ένας προς έναν στις επόμενες ενότητες. Ανάμεσα στα δύο επίπεδα, η ομαδοποίηση σε διεθνώς εμπορεύσιμες και μη εμπορεύσιμες δραστηριότητες δείχνει αν η παραγωγή μετακινήθηκε προς τις διεθνείς αγορές ή παρέμεινε προσανατολισμένη στην εγχώρια ζήτηση. Μετά από μια κρίση εξωτερικού χρέους, αναμένεται ενίσχυση των εμπορεύσιμων δραστηριοτήτων. Στους εμπορεύσιμους κατατάσσουμε τη γεωργία, τη βιομηχανία, τις μεταφορές, το κατάλυμα και την εστίαση, την πληροφορική, και τα χρηματοπιστωτικά. Στους μη εμπορεύσιμους το εμπόριο, τις κατασκευές, τα ακίνητα, τις επαγγελματικές υπηρεσίες, τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τις τέχνες.

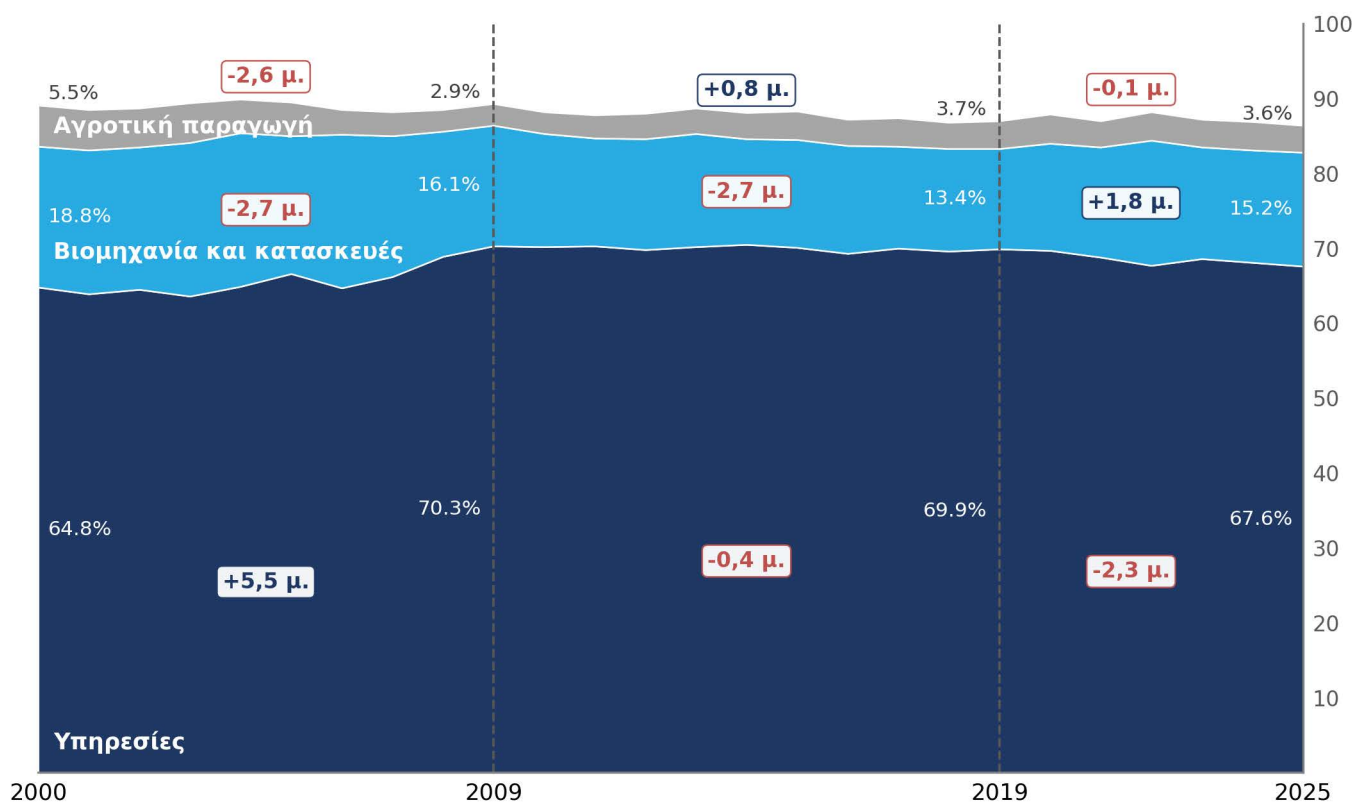
Το Γράφημα 1 δείχνει πώς μοιράστηκε η παραγωγή της χώρας στους τρεις τομείς από το 2000 έως το 2025. Η πρώτη διαπίστωση είναι ότι πριν την κρίση οι αλλαγές ήταν σημαντικές. Από το 2000 έως το 2009 οι υπηρεσίες κέρδισαν 5,5 μονάδες του ΑΕΠ, ενώ η βιομηχανία και οι κατασκευές έχασαν 2,7 και η αγροτική παραγωγή 2,6. Στα χρόνια της ύφεσης,

από το 2009 έως το 2019, οι υπηρεσίες έμειναν σταθερές και η βιομηχανία και οι κατασκευές έχασαν άλλες 2,7 μονάδες, σχεδόν εξ ολοκλήρου εξαιτίας των κατασκευών. Από το 2019 έως το 2025 η κίνηση αντιστρέφεται ελαφρά: η βιομηχανία ανακτά 1,8

μονάδες και οι υπηρεσίες υποχωρούν κατά 2,3. Στο σύνολο της περιόδου 2009–2025 οι τρεις τομείς μετακινήθηκαν λιγότερο από μία μονάδα ο καθένας. Σε αυτό το επίπεδο, η Ελλάδα του 2025 μοιάζει πολύ με την Ελλάδα του 2009.

Γράφημα 1. Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία ανά τομέα παραγωγής, % του ΑΕΠ, 2000–2025

Τα πλαίσια δείχνουν τη μεταβολή του μεριδίου κάθε τομέα σε κάθε υποπερίοδο, σε ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.
Η διαφορά έως το 100% είναι οι φόροι επί των προϊόντων.

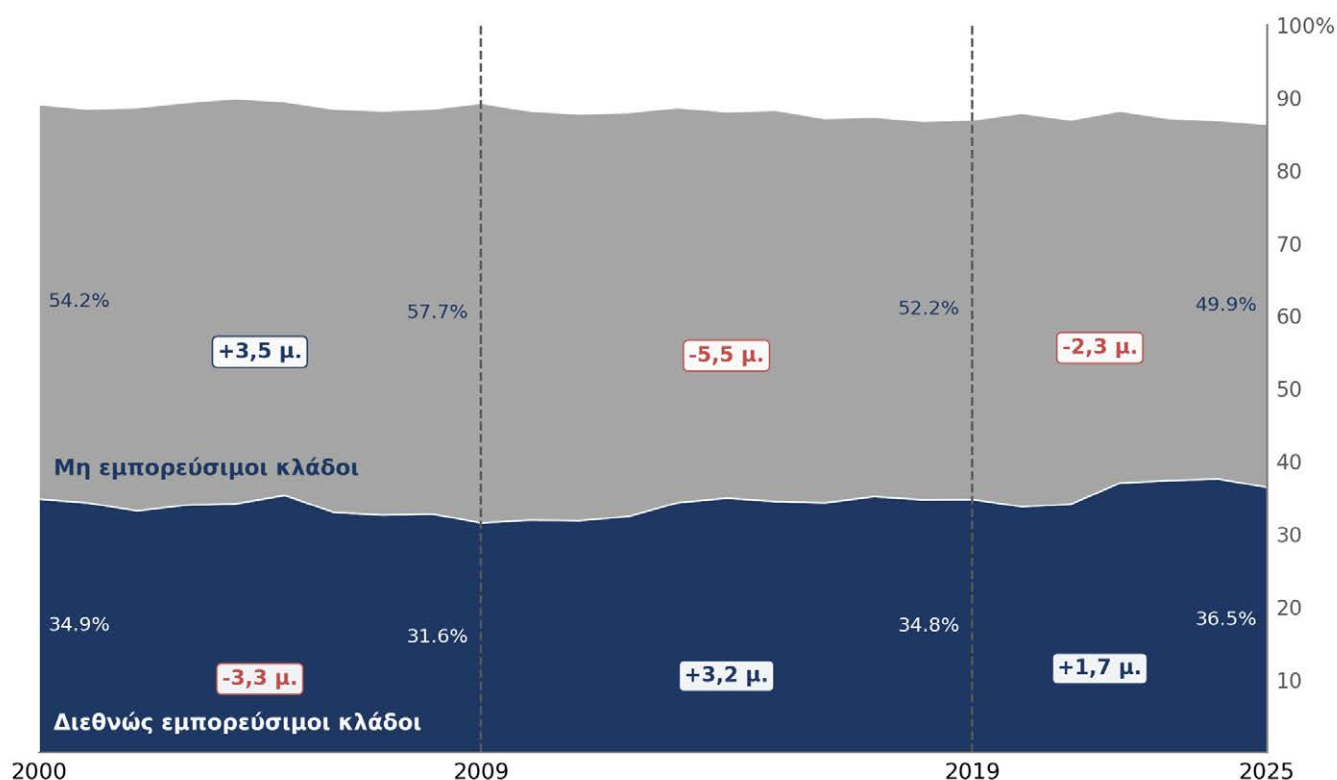
Πηγή: Eurostat

Η εικόνα αλλάζει όταν οι κλάδοι χωριστούν σε διεθνώς εμπορεύσιμους και μη (Γράφημα 2). Πριν από την κρίση, η οικονομία στρεφόταν όλο και περισσότερο προς την εγχώρια αγορά: από το 2000 έως το 2009 οι εμπορεύσιμοι κλάδοι έχασαν 3,3 μονάδες του ΑΕΠ και οι μη εμπορεύσιμοι κέρδισαν 3,5. Η κρίση αντέστρεψε πλήρως την τάση. Από το 2009 έως το 2025 οι εμπορεύσιμοι κέρδισαν 4,9 μονάδες

και οι μη εμπορεύσιμοι έχασαν 7,8 – πρόκειται για τη μεγαλύτερη μετατόπιση που καταγράφεται σε ολόκληρη τη μελέτη. Το 2025 οι εμπορεύσιμοι κλάδοι έχουν μεγαλύτερο βάρος στο ΑΕΠ από ό,τι το 2000. Σε αυτό το επίπεδο, η διάρθρωση της οικονομίας άλλαξε σημαντικά, και άλλαξε προς την κατεύθυνση που θα περίμενε κανείς.

Γράφημα 2. Διεθνώς εμπορεύσιμοι και μη εμπορεύσιμοι κλάδοι, % του ΑΕΠ, 2000–2025

Τα πλαίσια δείχνουν τη μεταβολή του μεριδίου σε κάθε υποπερίοδο, σε ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.
Εμπορεύσιμοι: γεωργία, βιομηχανία, μεταφορές, κατάλυμα-εστίαση, πληροφορική, χρηματοπιστωτικά.

Πηγή: Eurostat

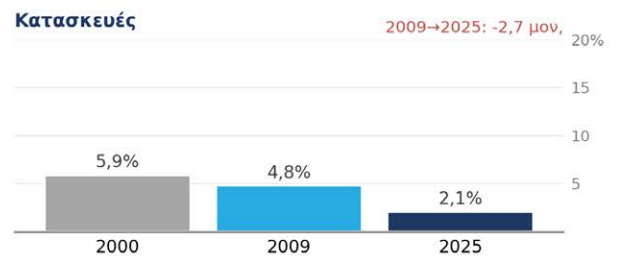
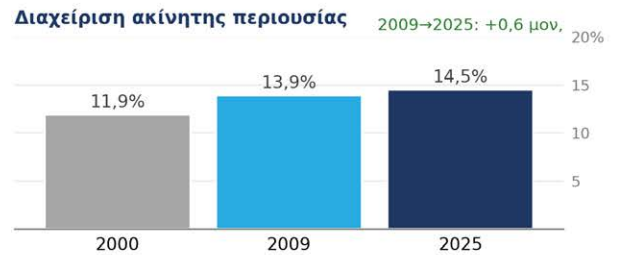
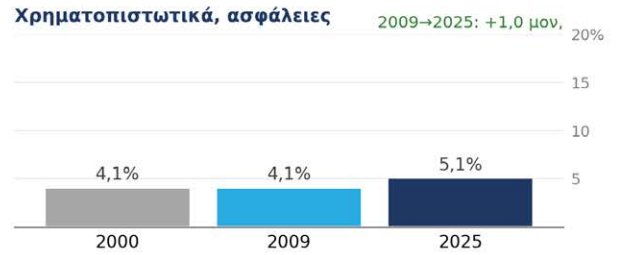
Το Γράφημα 3 δείχνει πού ακριβώς έγιναν οι μετακινήσεις, κλάδο προς κλάδο, με το μερίδιο καθενός στο ΑΕΠ το 2000, το 2009 και το 2025. Οι απώλειες από την αρχή της κρίσης συγκεντρώνονται σε τρεις κλάδους, όλους μη εμπορεύσιμους: ο ευρύτερος δημόσιος τομέας έχασε 3,6 μονάδες του ΑΕΠ, οι κατασκευές 2,7 και το εμπόριο με τις μεταφορές και τον τουρισμό 1,2. Τα κέρδη είναι μικρότερα και πιο διάσπαρτα: η βιομηχανία κέρδισε 1,8 μονάδες, τα χρηματοπιστωτικά 1,0, η γεωργία 0,7, τα ακίνητα

0,6, η πληροφορική 0,5 και οι επαγγελματικές υπηρεσίες 0,3. Το άθροισμα δεν μηδενίζει: οι απώλειες υπερβαίνουν τα κέρδη κατά περίπου 3 μονάδες, που πήγαν στους φόρους επί των προϊόντων, καθώς η συνολική προστιθέμενη αξία υποχώρησε από 89,3% σε 86,4% του ΑΕΠ. Και στα δύο έτη, το εμπόριο με τις μεταφορές και τον τουρισμό, ο ευρύτερος δημόσιος τομέας, και τα ακίνητα συγκεντρώνουν πάνω από το ήμισυ της παραγωγής της χώρας.

Γράφημα 3. Μεριδίο κάθε κλάδου στο ΑΕΠ: 2000, 2009, 2025

Ταξινόμηση από τη μεγαλύτερη άνοδο στη μεγαλύτερη πτώση του μεριδίου 2009→2025.

Κοινή κλίμακα 0-20% στα οκτώ πρώτα πλαίσια, οι δύο μεγαλύτεροι κλάδοι σε κοινή κλίμακα 0-30% στην τελευταία σειρά.

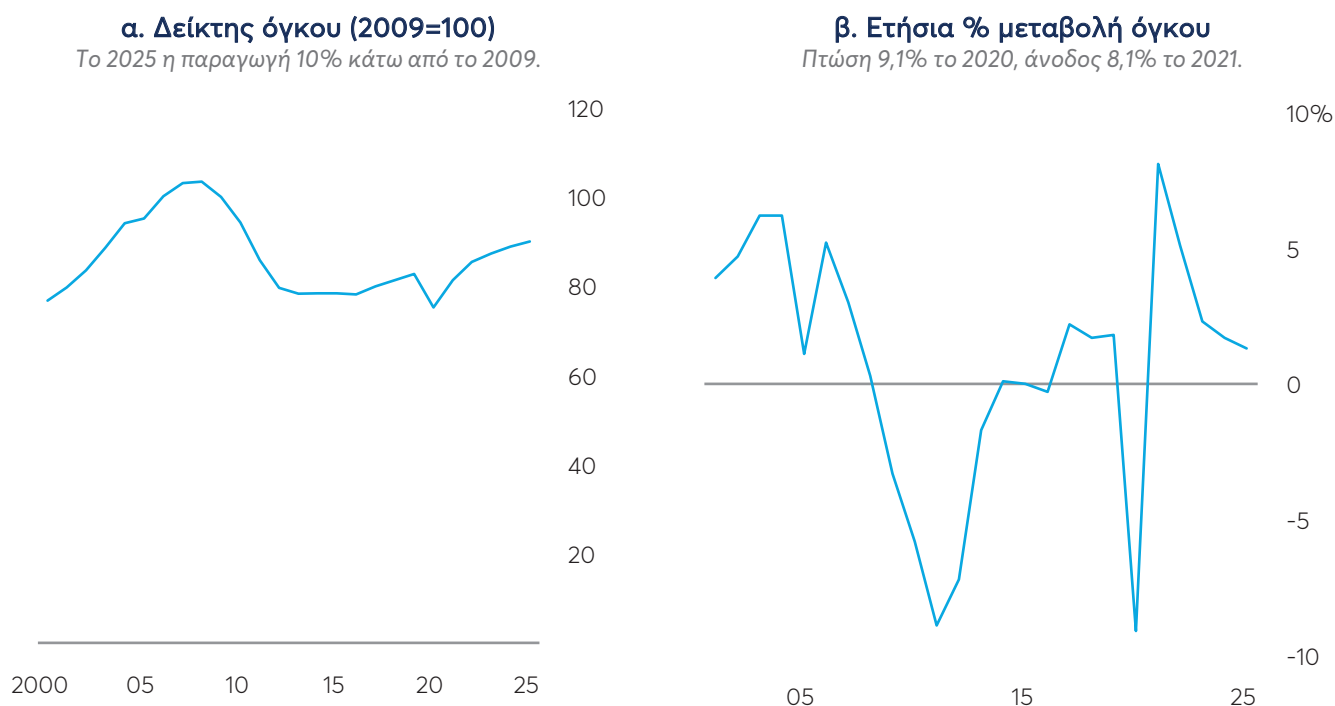

Πηγή: Eurostat

Όλα τα παραπάνω αφορούν μερίδια, δηλαδή την κατανομή της πίτας. Το Γράφημα 4 δείχνει το μέγεθος της ίδιας της πίτας: τον όγκο παραγωγής του συνόλου της οικονομίας, με 2009 = 100. Η διαδρομή είναι ένας πλήρης κύκλος. Από το 2000 έως την κορυφή του 2008 η παραγωγή αυξήθηκε κατά περίπου ένα τρίτο. Έως το 2020 έχασε πάνω από

το ένα τέταρτο, πέφτοντας χαμηλότερα και από το σημείο εκκίνησης του 2000. Από τότε ανακάμπτει, αλλά το 2025 παράγει ακόμη 10% λιγότερο από ό,τι το 2009. Η μεγαλύτερη ετήσια πτώση καταγράφεται το 2020, κατά 9,1%, λόγω της πανδημίας, και η μεγαλύτερη άνοδος το 2021, κατά 8,1%.

**Γράφημα 4. Συνολική ακαθάριστη προστιθέμενη αξία:
δείκτης όγκου και ετήσια μεταβολή, 2000–2025**

Πηγή: [Eurostat](#)

Το γεγονός ότι η οικονομία συνολικά παράγει 10% λιγότερο από ό,τι το 2009 είναι το μέτρο με το οποίο πρέπει να διαβαστεί κάθε κλάδος στις ενότητες που ακολουθούν. Ένας κλάδος που παράγει σήμερα όσο το 2009 έχει ξεπεράσει την οικονομία, ενώ ένας που παράγει 10% λιγότερο απλώς την ακολουθούσε. Και, όπως θα φανεί, οι περισσότερες μεταβολές μεριδίων του Γραφήματος 3 δεν αντιστοιχούν σε ανάλογες μεταβολές παραγωγής. Αν εξαιρεθεί η διαχείριση ακίνητης περιουσίας, της οποίας ο όγκος μετρά κυρίως υπηρεσίες στέγασης από το υφιστάμενο απόθεμα κατοικιών, μόνο δύο κλάδοι παράγουν σήμερα περισσότερο από ό,τι το 2009: η μεταποίηση και η πληροφορική. Στους υπόλοιπους, όσο κέρδισαν ή έχασαν σε μερίδιο, το κέρδισαν ή το έχασαν κυρίως στις τιμές.

Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία

Από την αρχή της κρίσης μέχρι σήμερα, το βάρος της αγροτικής παραγωγής στο ΑΕΠ έχει ανέβει ελαφρά: από 2,9% το 2009 σε 3,6% το 2025 (Γράφημα 5α). Είναι ένας από τους λίγους κλάδους που κέρδισαν έδαφος μέσα στην κρίση. Η άνοδος όμως οφείλεται στις τιμές, όχι στον όγκο παραγωγής. Το Γράφημα 5β δείχνει ότι ο κλάδος παράγει σήμερα 9% λιγότερο προϊόν από ό,τι το 2009. Την ίδια περίοδο η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 32%, όταν για το σύνολο της οικονομίας αυξήθηκε μόλις 2%. Τα αγροτικά προϊόντα ακρίβυναν πολύ πιο γρήγορα από ό,τι οι υπόλοιπες τιμές, και αυτό ανέβασε το μερίδιο του κλάδου.

Η εικόνα αυτή είναι πιο έντονη από το 2019 έως

το 2025. Το μερίδιο έμεινε πρακτικά σταθερό, από 3,7% σε 3,6%. Πίσω από τη σταθερότητα όμως οι δύο πλευρές κινήθηκαν αντίθετα: ο όγκος της αγροτικής παραγωγής μειώθηκε 11% σε μια περίοδο που ο όγκος παραγωγής της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε 9%. Τη διαφορά κάλυψαν οι τιμές. Χωρίς την άνοδό τους, η γεωργία θα εμφανιζόταν σήμερα με σαφώς μικρότερο μερίδιο από ό,τι το 2019.

Η μεγάλη αλλαγή στη θέση της γεωργίας είχε πάντως συντελεστεί πριν από την κρίση. Από το 2000 έως το 2008 το μερίδιό της σχεδόν υποδιπλασιάστηκε, από 5,5% σε 2,9%, με το μεγαλύτερο μέρος της πτώσης να καταγράφεται το 2006. Τη χρονιά εκείνη εφαρμόστηκε η αποσύνδεση των ευρωπαϊ-

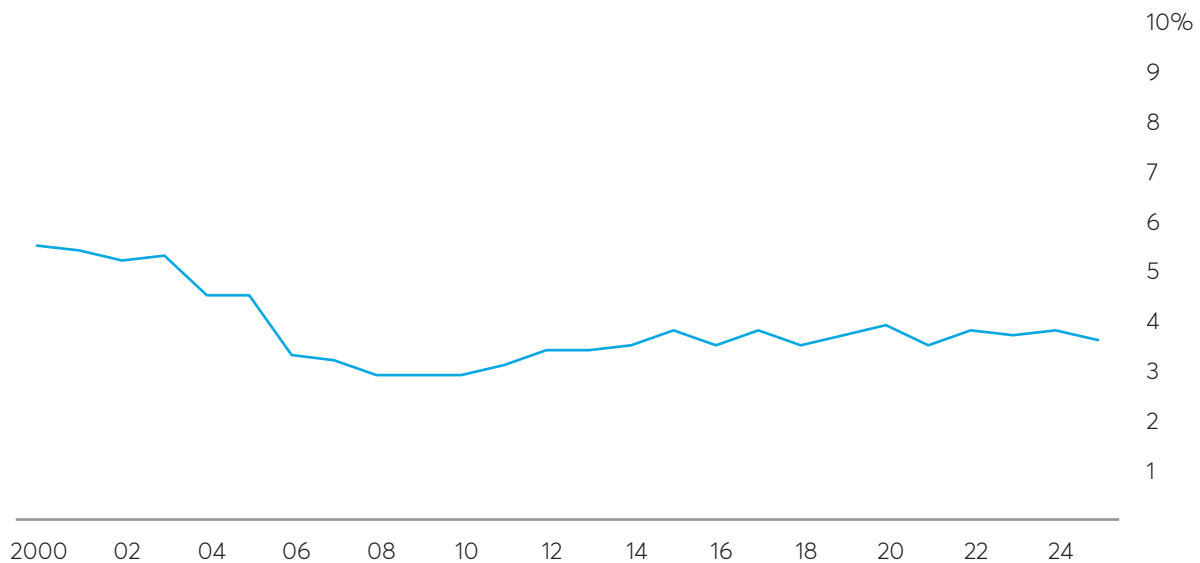
κών επιδοτήσεων από την παραγωγή και ο όγκος παραγωγής του κλάδου μειώθηκε κατά 14%. Η θέση που διαμορφώθηκε τότε, γύρω στο 3% με 4% του ΑΕΠ, είναι αυτή που διατηρεί ο κλάδος μέχρι σήμερα.

Συνολικά, η γεωργία είναι ένας από τους τρεις κλάδους που παράγουν σήμερα λιγότερο προϊόν από ό,τι το 2000, μαζί με τις κατασκευές και το εμπόριο, και μάλιστα με τη μεγαλύτερη απόσταση, -21%. Στο παραγωγικό μοντέλο της χώρας ο ρόλος της δεν έχει αλλάξει από το 2009: όση άνοδος καταγράφεται στο μερίδιό της προήλθε από τις τιμές, ενώ ο όγκος παραγωγής υποχώρησε.

Γράφημα 5. Γεωργία, Δασοκομία και Αλιεία: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

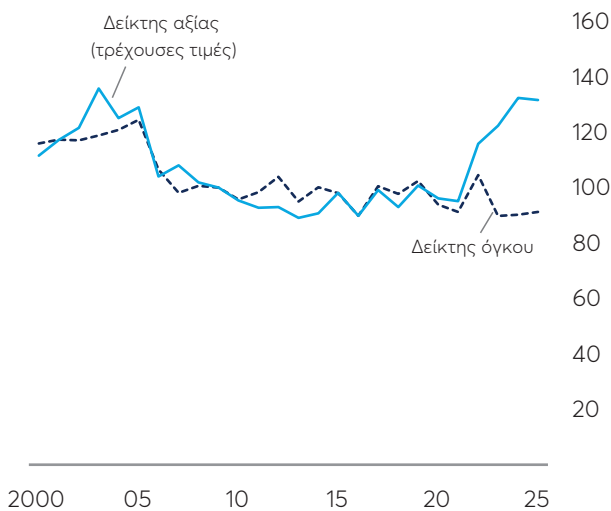
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 5,5% το 2000 σε 2,9% το 2009 και 3,6% το 2025.

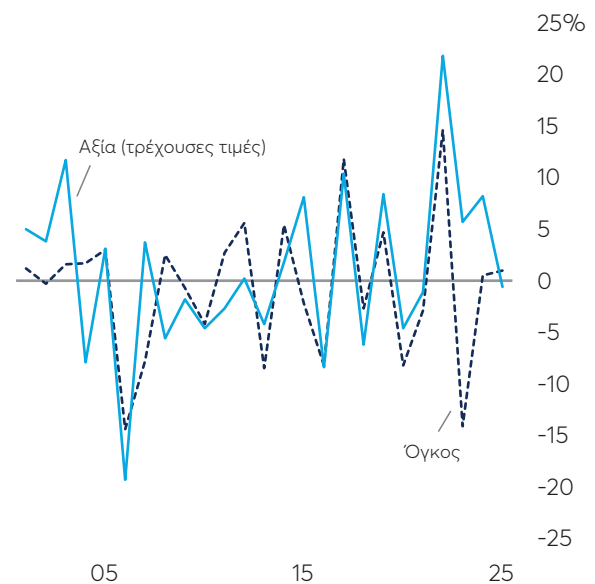
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος παραγωγής 9% κάτω από το 2009, η αξία 32% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Έντονες διακυμάνσεις· το 2022 η αξία +21,8%, ο όγκος +14,6%.

Πηγή: [Eurostat](#)

Μεταποίηση, Ενέργεια, Εξόρυξη

Ο κλάδος της μεταποίησης, της ενέργειας και της εξόρυξης είναι εκείνος που κέρδισε το μεγαλύτερο έδαφος από την αρχή της κρίσης: το μερίδιό του στο ΑΕΠ ανέβηκε από 11,3% το 2009 σε 13,1% το 2025 (Γράφημα 6α). Σε αντίθεση με τη γεωργία, η άνοδος αυτή δεν οφείλεται μόνο στις τιμές. Το Γρά-

φημα 6β δείχνει ότι ο κλάδος παράγει σήμερα 3% λιγότερο προϊόν από ό,τι το 2009, όταν η ελληνική οικονομία στο σύνολό της παράγει 10% λιγότερο. Ο κλάδος συρρικνώθηκε δηλαδή λιγότερο από την υπόλοιπη οικονομία, και αυτό από μόνο του αύξησε τη συμμετοχή του στο ΑΕΠ. Πάνω σε αυτό προστέθηκε η άνοδος των τιμών, κυρίως της ενέργειας: η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 23%

από το 2009, έναντι μόλις 2% για το σύνολο της οικονομίας.

Η άνοδος συγκεντρώνεται στα χρόνια από το 2019 έως το 2025. Το μερίδιο ανέβηκε από 12,1% σε 13,1%, ενώ ο όγκος παραγωγής του κλάδου αυξήθηκε 25%, σε μια περίοδο που ο όγκος παραγωγής της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε 9%. Το 2022 το μερίδιο εκτινάχθηκε προσωρινά στο 14,8%: η αξία της παραγωγής ανέβηκε 27% μέσα σε ένα έτος λόγω των τιμών της ενέργειας, ενώ ο όγκος έμεινε σχεδόν αμετάβλητος. Την επόμενη χρονιά το μερίδιο επέστρεψε στο 12,9%, και η άνοδος που ακολούθησε στηρίχθηκε στην παραγωγή, με τον όγκο να αυξάνεται 11% το 2024.

Πριν από την κρίση η εικόνα ήταν αντίστροφη. Από το 2000 έως το 2009 το μερίδιο του κλάδου υποχώρησε από 12,9% σε 11,3%, όχι επειδή η παρα-

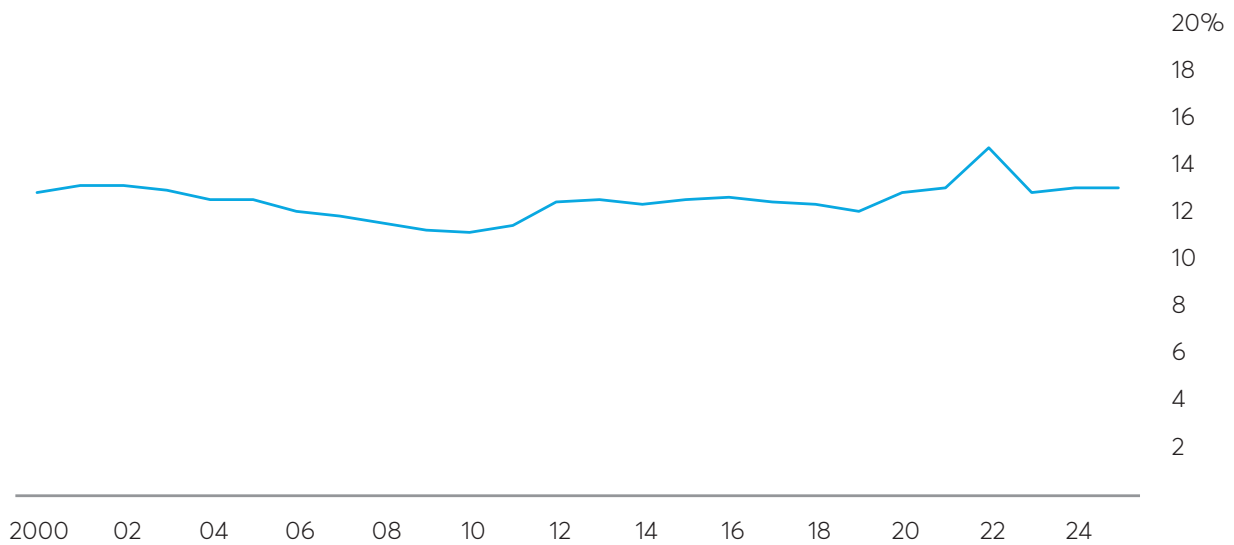
γωγή του μειώθηκε, αλλά επειδή η υπόλοιπη οικονομία μεγάλωνε γρηγορότερα: ο όγκος παραγωγής του αυξήθηκε 17% τη δεκαετία αυτή, της οικονομίας 30%. Ακολούθησε η κατάρρευση της κρίσης, με τον όγκο να πέφτει 35% από την κορυφή του 2005 έως το χαμηλό του 2015.

Συνολικά, ο κλάδος έχει ανακτήσει το μεγαλύτερο μέρος του χαμένου εδάφους, με τον όγκο παραγωγής να αυξάνεται 37% από το 2015, αλλά παραμένει 11% κάτω από το 2005. Το μερίδιό του στο ΑΕΠ είναι σήμερα υψηλότερο από κάθε άλλη χρονιά της περιόδου εκτός από το 2022. Αν κάτι έχει μετακινηθεί στο παραγωγικό μοντέλο της χώρας από το 2009, είναι αυτό: το μερίδιο της βιομηχανίας αυξήθηκε κατά σχεδόν δύο μονάδες του ΑΕΠ, κυρίως λόγω των τιμών της ενέργειας και δευτερευόντως επειδή ο κλάδος άντεξε καλύτερα από το σύνολο της οικονομίας.

Γράφημα 6. Μεταποίηση, Ενέργεια, Εξόρυξη: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

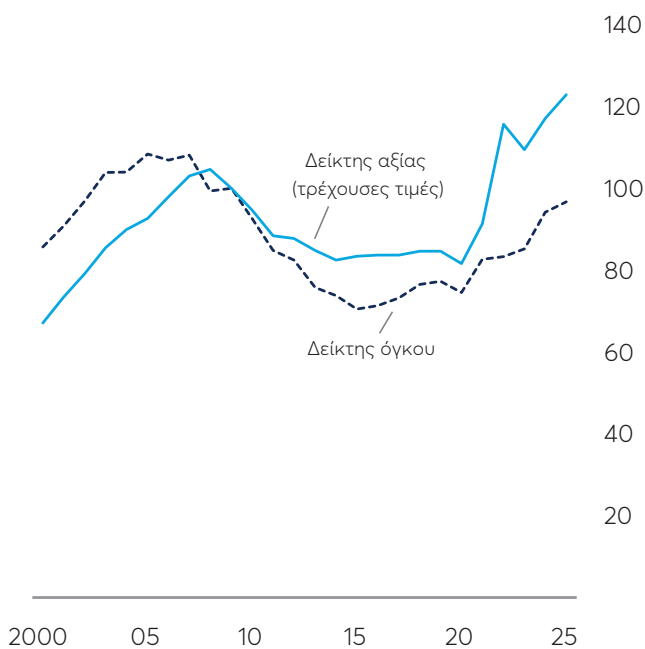
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 11,3% το 2009 σε 13,1% το 2025: η μεγαλύτερη άνοδος μεταξύ των κλάδων.

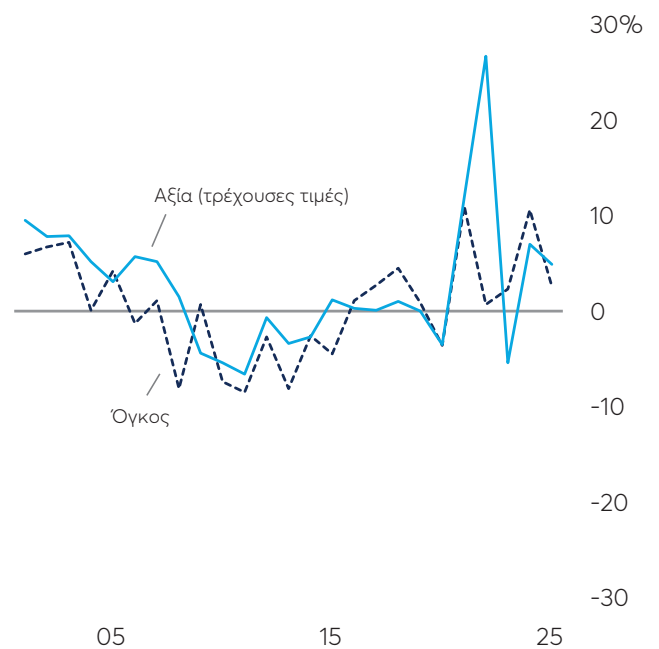
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 3% κάτω από το 2009, η αξία 23% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Το 2022 η αξία +27% λόγω ενέργειας, ο όγκος +1%.

Πηγή: [Eurostat](#)

Μεταποίηση

Η μεταποίηση είναι το μεγαλύτερο κομμάτι του κλάδου που εξετάστηκε παραπάνω και η μοναδική περίπτωση στη μελέτη όπου η άνοδος του μεριδίου προέρχεται σχεδόν αποκλειστικά από την παραγωγή. Το μερίδιό της στο ΑΕΠ ανέβηκε από 8,2% το

2009 σε 9,1% το 2025 (Γράφημα 7α). Το Γράφημα 7β δείχνει ότι ο κλάδος παράγει σήμερα 7% περισσότερο προϊόν από ό,τι το 2009, σε μια περίοδο που η ελληνική οικονομία στο σύνολό της παράγει 10% λιγότερο. Η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 18%, έναντι 2% για την οικονομία, δηλαδή περίπου όσο και ο όγκος. Οι τιμές των βιομηχανι-

κών προϊόντων δεν κινήθηκαν διαφορετικά από τις υπόλοιπες. Το μερίδιο ανέβηκε επειδή η μεταποίηση παράγει περισσότερο.

Η άνοδος συγκεντρώνεται στα χρόνια από το 2019 έως το 2025. Το μερίδιο ανέβηκε από 7,8% σε 9,1%, και ο όγκος παραγωγής αυξήθηκε 44%, όταν ο όγκος παραγωγής της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε 9%. Από το 2021 ο κλάδος καταγράφει κάθε χρόνο αύξηση παραγωγής, με κορυφή το 13% του 2021. Το 2022 η αξία της παραγωγής ανέβηκε 25% λόγω των τιμών, με τον όγκο στο +8%, αλλά σε αντίθεση με την ενέργεια το μερίδιο της μεταποίησης δεν υποχώρησε την επόμενη χρονιά: κρατήθηκε γύρω στο 9% επειδή η παραγωγή συνέχισε να αυξάνεται.

Πριν από την κρίση το μερίδιο της μεταποίησης

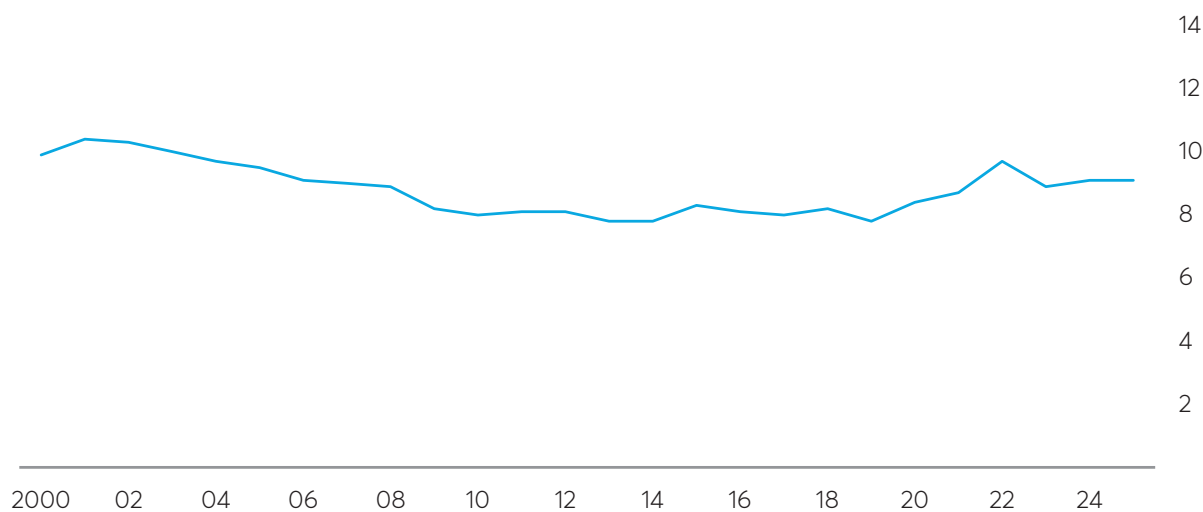
μειωνόταν σταθερά, από 9,9% το 2000 σε 8,2% το 2009. Ο κλάδος μεγάλωνε, με τον όγκο παραγωγής να αυξάνεται 17% τη δεκαετία αυτή, αλλά η υπόλοιπη οικονομία μεγάλωνε με σχεδόν διπλάσιο ρυθμό, 30%. Στην κρίση η μεταποίηση έχασε το 40% της παραγωγής της, από την κορυφή του 2005 έως το χαμηλό του 2016, σημειώνοντας μία από τις μεγαλύτερες απώλειες όλων των κλάδων.

Από το 2016 η παραγωγή έχει αυξηθεί 64% και βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο από το 2007, οριακά κάτω από την κορυφή του 2005. Το μερίδιο της μεταποίησης στο ΑΕΠ είναι σήμερα υψηλότερο από κάθε χρονιά μετά το 2004. Αν κάτι έχει αλλάξει προς το καλύτερο στο παραγωγικό μοντέλο της χώρας από το 2009, εντοπίζεται εδώ: ένας κλάδος που παράγει περισσότερο, όχι που απλώς πουλάει ακριβότερα.

Γράφημα 7. Μεταποίηση: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

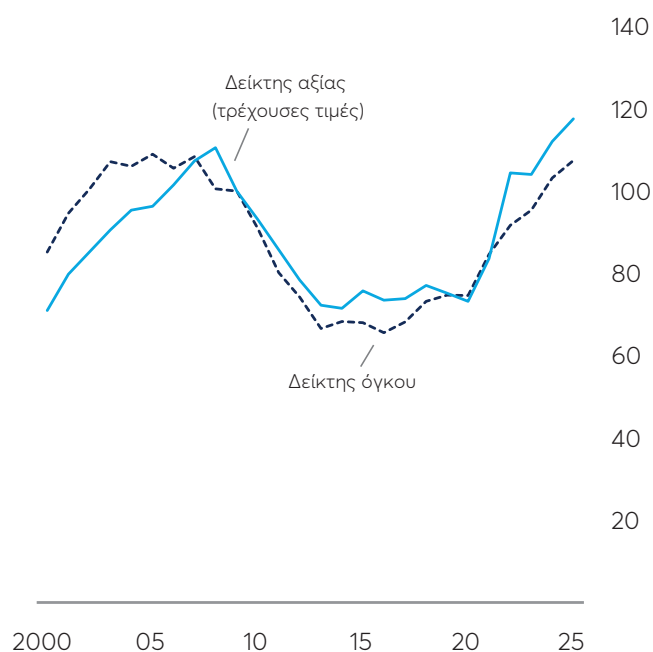
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 8,2% το 2009 σε 9,1% το 2025.

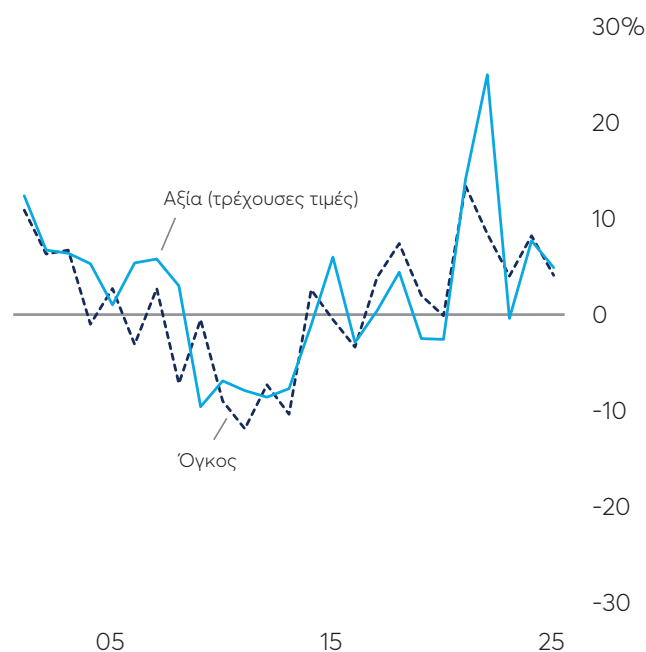
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 7% πάνω από το 2009, η αξία 18% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Θετικοί ρυθμοί όγκου κάθε χρόνο από το 2021.

Πηγή: Eurostat

Κατασκευές

Οι κατασκευές είναι ο κλάδος που έχασε το περισσότερο έδαφος από την αρχή της κρίσης, μετά τον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Το μερίδιό τους στο ΑΕΠ έπεσε από 4,8% το 2009 σε 2,1% το 2025 (Γράφημα 8α). Εδώ δεν υπάρχει αμφιβολία για την αιτία: ο κλάδος παράγει σήμερα 39% λιγότερο από ό,τι το

2009 (Γράφημα 8β), καταγράφοντας τέσσερις φορές μεγαλύτερη πτώση από την οικονομία συνολικά. Η αξία της παραγωγής του σε ευρώ μειώθηκε ακόμη περισσότερο, κατά 54%, γιατί μαζί με την παραγωγή έπεσαν και οι τιμές.

Από το 2019 έως το 2025 ο κλάδος ανακάμπτει ταχύτερα από κάθε άλλον: ο όγκος παραγωγής αυξήθηκε 68% και το μερίδιο από 1,3% σε 2,1%. Το

2025 η παραγωγή ανέβηκε 13%, ο υψηλότερος ρυθμός μεταξύ των κλάδων για το έτος αυτό. Η ανάκαμψη όμως ξεκινά από πολύ χαμηλά. Το 2017 ο κλάδος είχε φτάσει στο 1,1% του ΑΕΠ, έχοντας χάσει το 82% της παραγωγής του από την κορυφή του 2006. Από τότε έχει υπερδιπλασιαστεί, αλλά παραμένει 61% κάτω από το 2006.

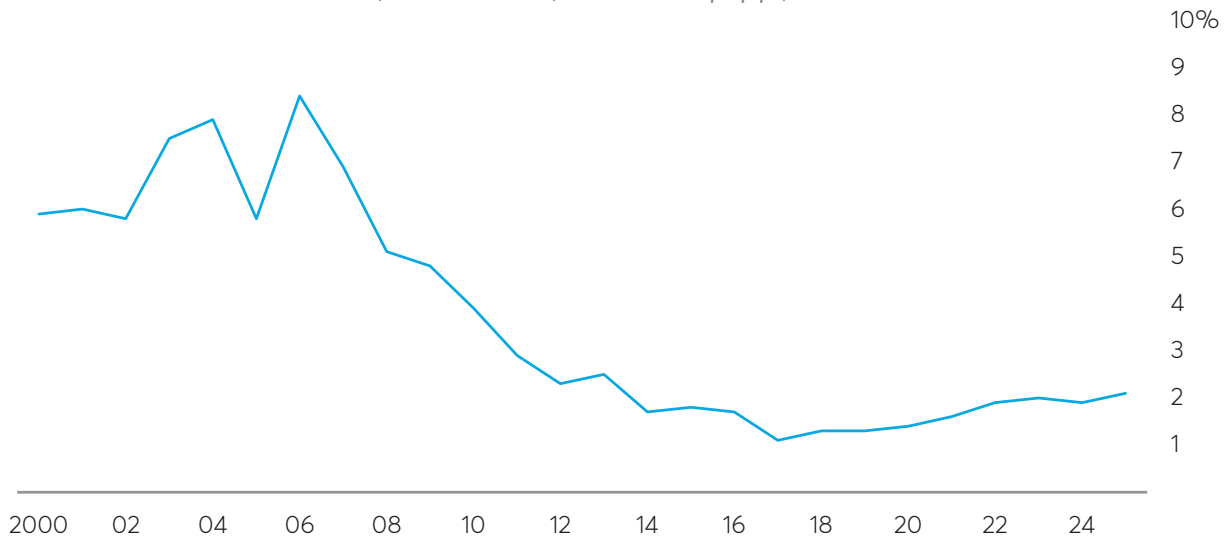
Πριν από την κρίση οι κατασκευές ήταν ένας από τους σημαντικότερους κλάδους της οικονομίας. Το 2006, στην κορύφωση της οικοδομικής άνθησης, έφτασαν το 8,4% του ΑΕΠ, με την παραγωγή να αυ-

ξάνεται 48% σε ένα μόνο έτος. Η κορύφωση αυτή συνέπεσε με την πιστωτική επέκταση και με την επιβολή ΦΠΑ στα νεόδμητα ακίνητα από το 2006. Η επικείμενη αλλαγή του φορολογικού καθεστώτος είχε οδηγήσει σε μαζική έκδοση οικοδομικών αδειών το 2005. Καμία άλλη δραστηριότητα δεν απέχει τόσο από το μέγεθος που είχε πριν από την κρίση, και σε αυτόν τον κλάδο συγκεντρώνεται η μεγαλύτερη διαρθρωτική αλλαγή της περιόδου: η ελληνική οικονομία στηρίζεται σήμερα στην οικοδομή πολύ λιγότερο από ό,τι το 2009, και λιγότερο ακόμη και από το 2000.

Γράφημα 8. Κατασκευές: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

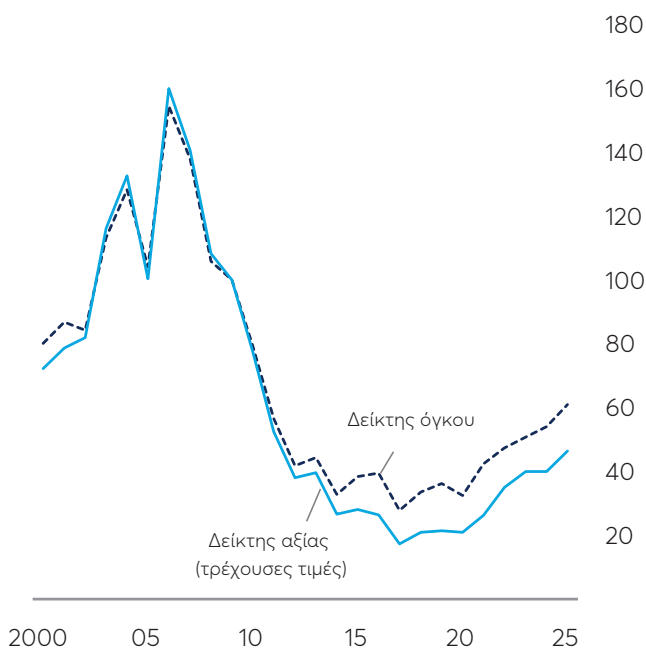
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 4,8% το 2009 σε 2,1% το 2025· κορυφή 8,4% το 2006.

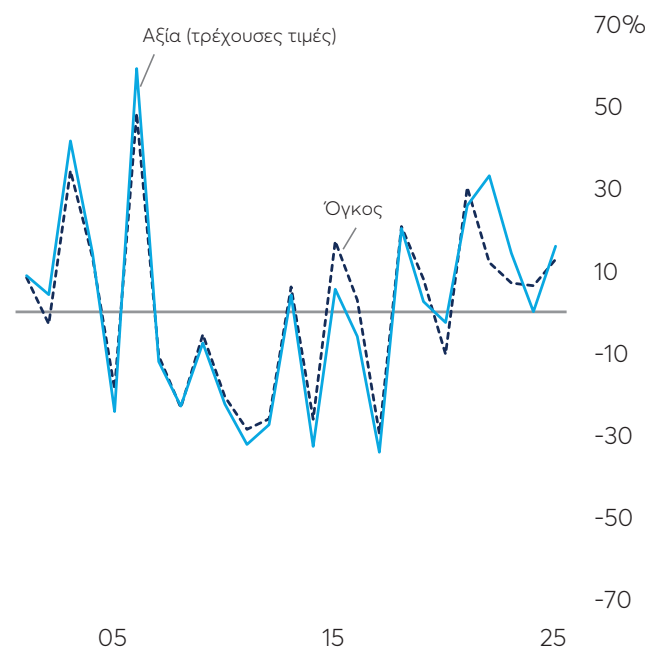
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 39% κάτω από το 2009, η αξία 54% κάτω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Από +48% το 2006 έως -30% το 2017.

Πηγή: Eurostat

Εμπόριο, Μεταφορές, Κατάλυμα και Εστίαση

Ο κλάδος του εμπορίου, των μεταφορών, του καταλύματος και της εστίασης παραμένει ο μεγαλύτερος της ελληνικής οικονομίας, με 20,6% του ΑΕΠ το 2025, από 21,8% το 2009. Το σύνολο όμως κρύβει τρεις πολύ διαφορετικές διαδρομές. Το Γράφημα 9α χωρίζει τον κλάδο στα τρία μέρη του. Το κατάλυμα

και η εστίαση, δηλαδή ο πυρήνας του τουρισμού, είναι το μόνο κομμάτι που μεγάλωσε: το βάρος του στην προστιθέμενη αξία της χώρας αυξήθηκε κατά περίπου το ήμισυ από το 2009, και από το ένα πέμπτο του κλάδου έφτασε σχεδόν στο ένα τρίτο. Το εμπόριο, λιανικό και χονδρικό, κινήθηκε αντίθετα: έχασε περίπου το ένα έβδομο του βάρους του από το 2009 και περίπου το ένα τρίτο από το 2000, και από το μισό του κλάδου έχει πέσει κάτω από

το μισό. Οι μεταφορές έμειναν περίπου στη θέση τους, χαμηλότερα από την κορυφή τους πριν από την κρίση.

Η εικόνα αυτή εξηγεί το κεντρικό παράδοξο του κλάδου. Το Γράφημα 9β δείχνει ότι ο κλάδος συνολικά παράγει σήμερα 27% λιγότερο από ό,τι το 2009, σχεδόν τριπλάσια πτώση από εκείνη της συνολικής οικονομίας, ενώ η αξία της παραγωγής του σε ευρώ έμεινε στα ίδια επίπεδα. Αφού ο τουρισμός μεγάλωσε, η απώλεια αυτή προέρχεται από το εμπόριο και τις μεταφορές, δηλαδή από τις δραστηριότητες που εξαρτώνται από την εγχώρια κατανάλωση. Η ελληνική οικονομία πουλά σήμερα πολύ περισσότερο στους επισκέπτες της και πολύ λιγότερο στους κατοίκους της.

Από το 2019 έως το 2025 η τάση συνεχίστηκε. Ο όγκος παραγωγής του κλάδου μειώθηκε 5%, σε μια περίοδο που ο όγκος παραγωγής της ελληνικής οικονομίας αυξήθηκε 9%, και το 2025 ήταν ο μόνος

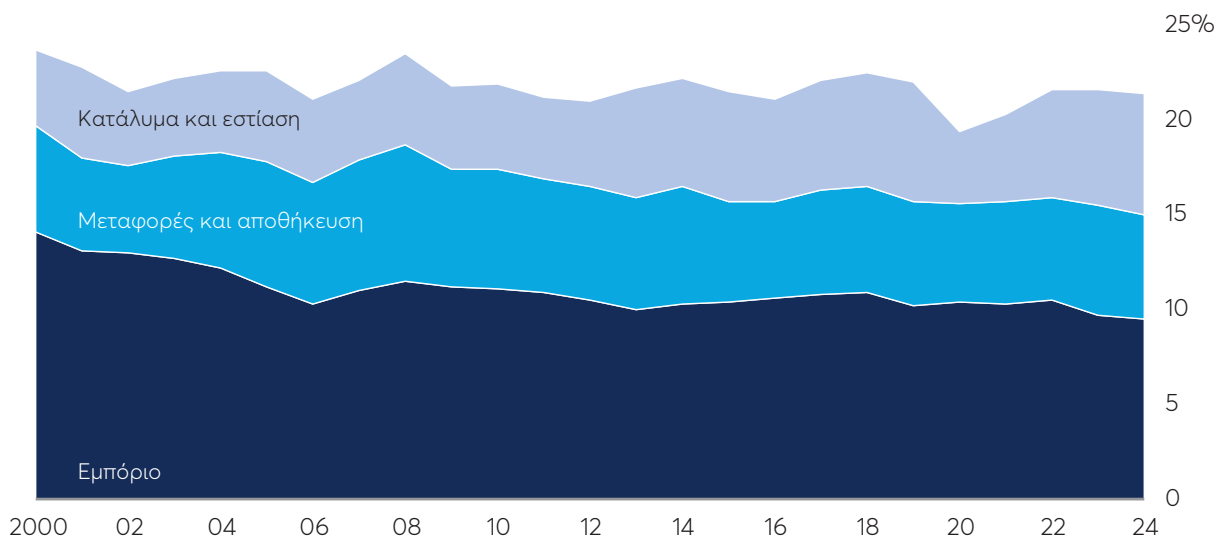
κλάδος με μείωση παραγωγής. Το κατάλυμα και η εστίαση, μετά την κατάρρευση του 2020, ξεπέρασαν το επίπεδο του 2019 και βρίσκονται στο υψηλότερο βάρος ολόκληρης της περιόδου, ενώ το εμπόριο συνέχισε να χάνει έδαφος και βρίσκεται στο χαμηλότερο. Τα ρεκόρ του τουρισμού είναι πραγματικά, αλλά δεν αρκούν για να αντισταθμίσουν την υποχώρηση του εμπορίου.

Πριν από την κρίση ο κλάδος μεγάλωνε παράλληλα με την οικονομία, με τον όγκο παραγωγής να αυξάνεται 34% από το 2000 έως το 2009, και ήδη τότε το εμπόριο έχανε βάρος προς όφελος των μεταφορών. Στην κρίση ο κλάδος έχασε το 46% της παραγωγής του, από την κορυφή του 2008 έως το 2020. Σήμερα παράγει 34% λιγότερο από ό,τι το 2008 και ελαφρώς λιγότερο και από ό,τι το 2000. Ο μεγαλύτερος κλάδος της οικονομίας είναι, σε πραγματικούς όρους, μικρότερος από ό,τι ήταν ένα τέταρτο του αιώνα πριν, και η σύνθεσή του έχει γυρίσει από την εγχώρια αγορά προς τον τουρισμό.

Γράφημα 9. Εμπόριο, Μεταφορές, Κατάλυμα και Εστίαση: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

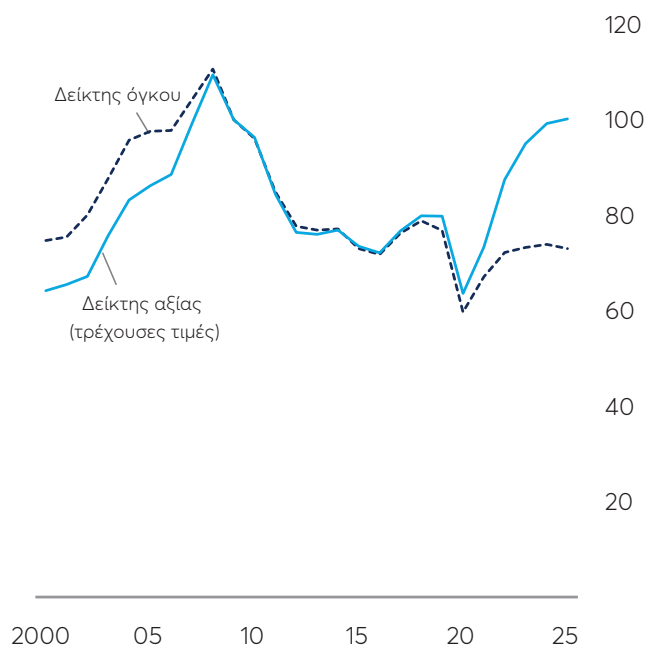
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Το εμπόριο συρρικνώνεται, το κατάλυμα και η εστίαση μεγαλώνουν· το σύνολο σχεδόν αμετάβλητο από το 2009.

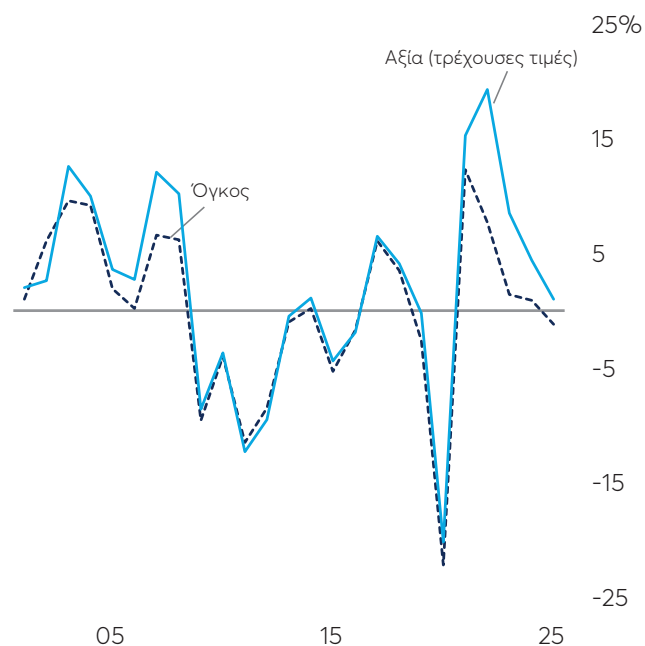
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 27% κάτω από το 2009, η αξία στα ίδια επίπεδα.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Πτώση όγκου 22% το 2020· μείωση 1% το 2025.

Πηγή: [Eurostat](#)

Πληροφορική, Επικοινωνίες και Ενημέρωση

Ο κλάδος της πληροφορικής, των επικοινωνιών

ών και της ενημέρωσης¹ αύξησε το μερίδιό του από 2,7% το 2009 σε 3,2% το 2025 (Γράφημα 10α). Είναι, μαζί με τη μεταποίηση, ένας από τους δύο κλάδους της οικονομίας που παράγουν σήμερα περισσότερο

¹ Η τυπική απόδοση του κλάδου ως «Ενημέρωση και Επικοινωνία», όπως καταγράφεται στις επίσημες στατιστικές, δεν αποδίδει σωστά τον αγγλικό όρο «information and communication». Για τον λόγο αυτό ο κλάδος αναφέρεται στην παρούσα ανάλυση ως «Πληροφορική, Επικοινωνίες και Ενημέρωση»

από ό,τι το 2009, κατά 5%, σε μια περίοδο που η συνολική οικονομία παράγει 10% λιγότερο (Γράφημα 10β). Η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 26%, αρκετά περισσότερο από τον όγκο, οπότε και οι τιμές συνέβαλαν στην άνοδο του μεριδίου, αλλά η βάση της είναι πραγματική.

Η δυναμική συγκεντρώνεται στα χρόνια από το 2019 έως το 2025. Ο όγκος παραγωγής αυξήθηκε 56%, ο δεύτερος ταχύτερος ρυθμός μεταξύ των κλάδων μετά τις κατασκευές, και το μερίδιο ανέβηκε από 2,8% σε 3,2%, με άλμα στο 3,4% το 2020, όταν η πανδημία ανέδειξε τον ψηφιακό χαρακτήρα των υπηρεσιών του. Ο κλάδος καταγράφει αύξηση

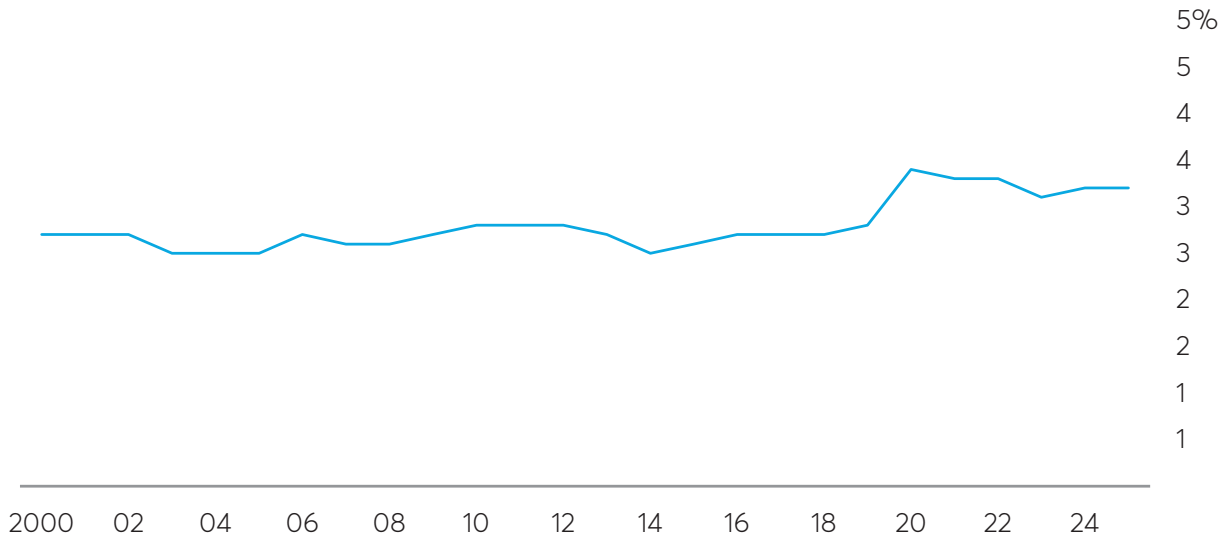
παραγωγής κάθε χρόνο από το 2019, και το 2025 βρίσκεται στο υψηλότερο επίπεδο παραγωγής ολόκληρης της περιόδου.

Ο κλάδος είχε υπερδιπλασιάσει την παραγωγή του από το 2000 έως το 2009, με ρυθμούς έως 19% το 2006, χωρίς το μερίδιό του να αλλάξει, γιατί η υπόλοιπη οικονομία μεγάλωνε εξίσου γρήγορα. Στην κρίση έχασε το 39% της παραγωγής του έως το 2018. Σήμερα παράγει διπλάσιο προϊόν από ό,τι το 2000, το μεγαλύτερο άλμα από κάθε άλλο κλάδο. Το μερίδιό του όμως παραμένει μικρό, γύρω στο 3% του ΑΕΠ, και δεν αρκεί για να αλλάξει από μόνο του το παραγωγικό μείγμα.

Γράφημα 10. Πληροφορική, Επικοινωνίες και Ενημέρωση: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

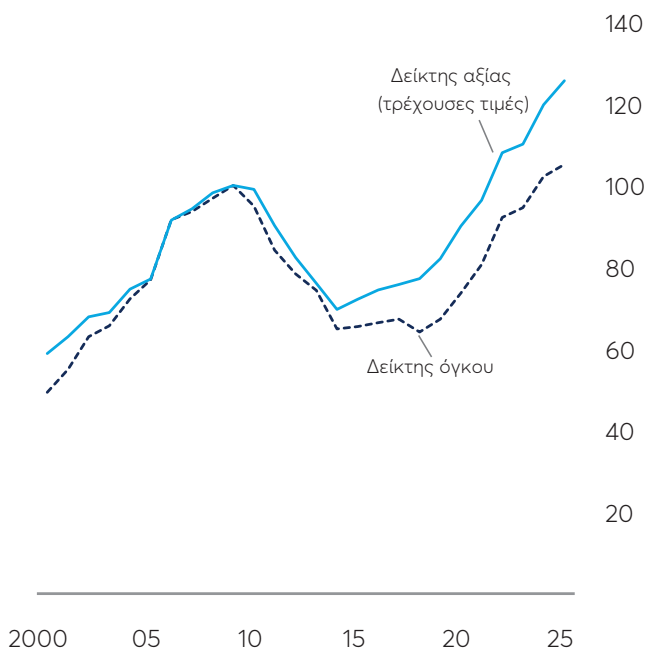
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 2,7% το 2009 σε 3,2% το 2025.

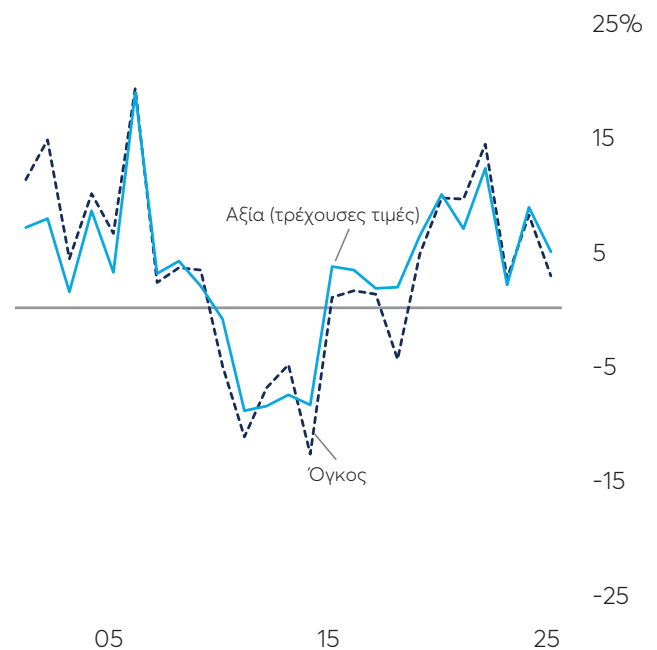
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 5% πάνω από το 2009, η αξία 26% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Θετικοί ρυθμοί όγκου κάθε χρόνο από το 2019.

Πηγή: Eurostat

Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες

Το μερίδιο του χρηματοπιστωτικού τομέα στο ΑΕΠ ανέβηκε από 4,1% το 2009 σε 5,1% το 2025 (Γράφημα 11α), η δεύτερη μεγαλύτερη άνοδος μετά

τη βιομηχανία. Ο κλάδος όμως παράγει σήμερα 12% λιγότερο από ό,τι το 2009 (Γράφημα 11β). Η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 32%, έναντι 2% για το σύνολο της οικονομίας. Η άνοδος του μεριδίου προήλθε από τις τιμές των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών, δηλαδή κυρίως από τα επιτόκια και τις

προμήθειες, και όχι από μεγαλύτερο όγκο δραστηριότητας.

Αυτό φαίνεται καθαρά στα χρόνια από το 2019 έως το 2025. Το μερίδιο ανέβηκε από 4,4% σε 5,1%, με κορυφή το 5,8% το 2023. Εκείνη τη χρονιά η αξία της παραγωγής του κλάδου αυξήθηκε 54% σε ένα έτος, με την άνοδο των επιτοκίων, ενώ ο όγκος αυξήθηκε 10%. Συνολικά στην περίοδο ο όγκος ανέβηκε 12%, λίγο ταχύτερα από την οικονομία, και η αξία 55%.

Η κρίση έπληξε τον κλάδο βαρύτερα από τους περισσότερους άλλους. Από το 2009 έως το 2012, στο απόγειο της κρίσης και της αναδιάρθρωσης του ελληνικού χρέους, έχασε το 45% της παραγωγής του, με πτώση 30% μόνο το 2012, και το μερίδιό του έπεσε στο 3,3%. Έκτοτε ο όγκος έχει αυξηθεί 58%, αλλά δεν έχει επανέλθει στο επίπεδο του 2009. Το μερίδιο του κλάδου είναι σήμερα το υψηλότερο ολόκληρης της περιόδου εκτός από το 2023, ενώ η παραγωγή του είναι χαμηλότερη από ό,τι πριν από την κρίση.

Γράφημα 11. Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 2,7% το 2009 σε 3,2% το 2025.

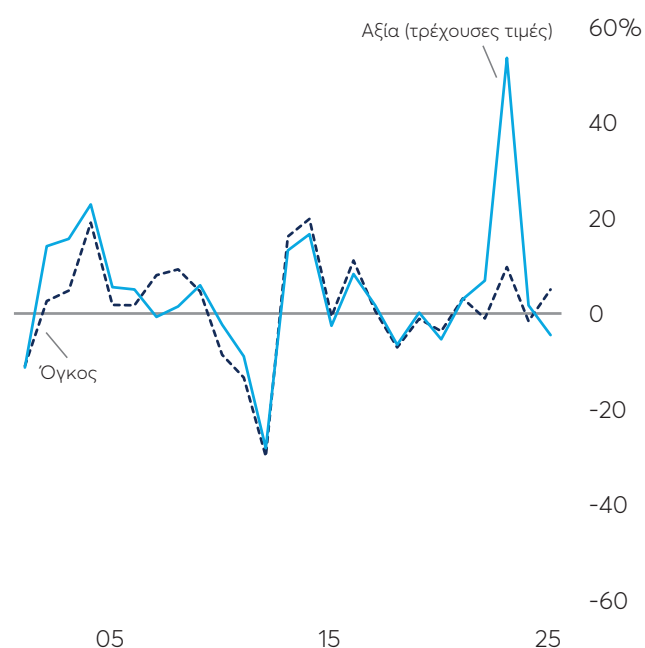
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 5% πάνω από το 2009, η αξία 26% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Θετικοί ρυθμοί όγκου κάθε χρόνο από το 2019.

Πηγή: [Eurostat](#)

Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας

Η διαχείριση ακίνητης περιουσίας είναι ο τρίτος μεγαλύτερος κλάδος της οικονομίας, με 14,5% του ΑΕΠ το 2025, από 13,9% το 2009 (Γράφημα 12α). Το μεγαλύτερο μέρος του μεγέθους αυτού δεν αφορά αγοραπωλησίες ή μεσιτεία, αλλά τα τεκμαρτά

ενοίκια: την υπηρεσία στέγασης που θεωρείται ότι παρέχουν οι ιδιοκατοικούμενες κατοικίες στους ιδιοκτήτες τους. Το μέγεθος αυτό εξαρτάται κυρίως από το απόθεμα και την αποτίμηση των υπηρεσιών στέγασης και λιγότερο από την τρέχουσα συναλλακτική δραστηριότητα στην αγορά ακινήτων.

Αυτό εξηγεί τη συμπεριφορά του κλάδου. Είναι

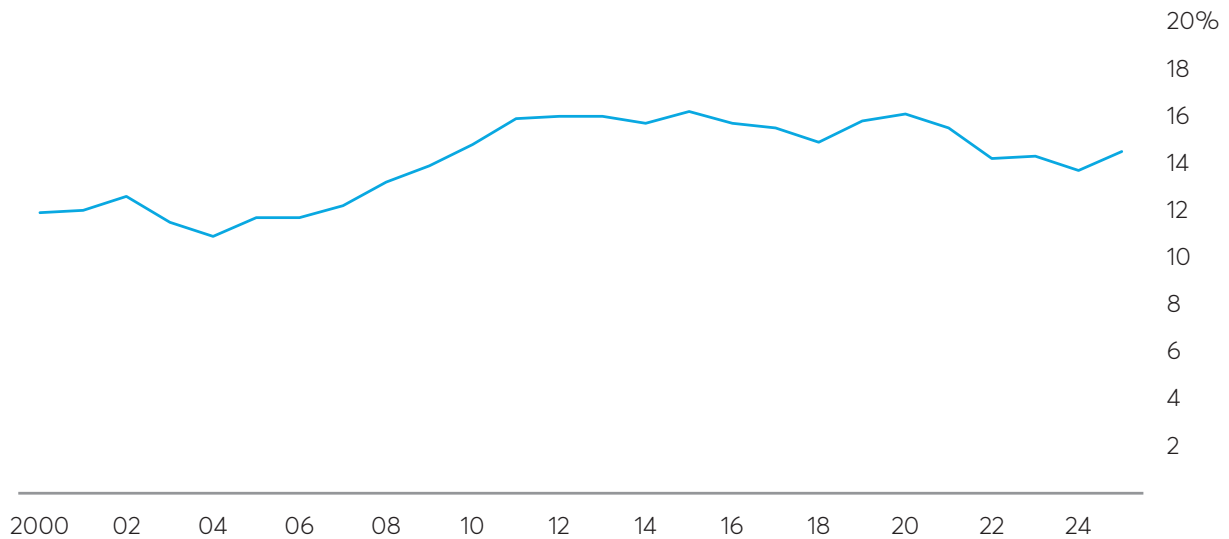
ο μόνος που μεγάλωσε σταθερά μέσα στην κρίση: ο όγκος παραγωγής του είναι σήμερα 19% υψηλότερος από ό,τι το 2009, σε μια περίοδο που η οικονομία παράγει 10% λιγότερο (Γράφημα 12β). Οι τιμές όμως κινήθηκαν αντίθετα: η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε μόνο 11%, λιγότερο από τον όγκο, γιατί τα ενοίκια, πραγματικά και τεκμαρτά, υποχώρησαν στην κρίση. Το μερίδιό του κορυφώθηκε στο 16,2% το 2015, όχι επειδή ο κλάδος μεγάλωσε, αλλά επειδή η υπόλοιπη οικονομία συρρικνώθηκε.

Από το 2019 έως το 2025 το μερίδιο υποχώρησε από 15,8% σε 14,5%. Ο όγκος παραγωγής του κλάδου έμεινε σχεδόν αμετάβλητος, ενώ η υπόλοιπη οικονομία μεγάλωνε, και έτσι το βάρος του μειώθηκε. Η υποχώρηση του μεριδίου επομένως αντανακλά κυρίως την ταχύτερη μεγέθυνση της υπόλοιπης οικονομίας. Σε σχέση με το 2000 ο κλάδος έχει κερδίσει 2,6 μονάδες του ΑΕΠ, περισσότερο από κάθε άλλον, αλλά το κέρδος αυτό αντανακλά κυρίως την υπάρχουσα αξία της στέγασης, όχι νέα παραγωγή.

Γράφημα 12. Διαχείριση Ακίνητης Περιουσίας: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

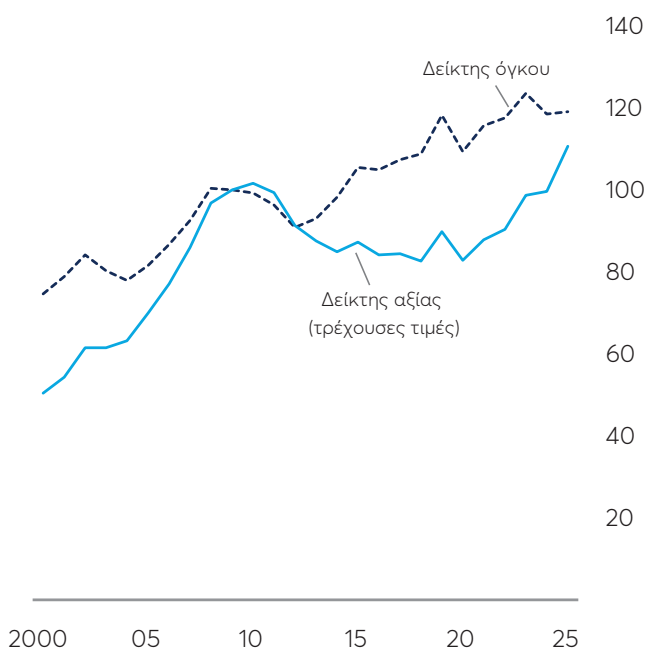
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 13,9% το 2009 σε 14,5% το 2025· κορυφή 16,2% το 2015.

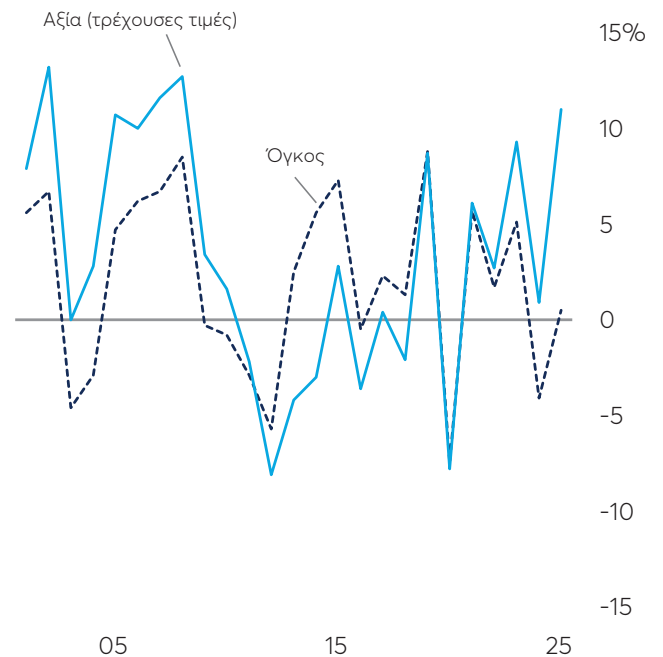
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 19% πάνω από το 2009, η αξία 11% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Ήπιες μεταβολές, με εξαίρεση το -8% του 2020.

Πηγή: [Eurostat](#)

Επαγγελματικές, Επιστημονικές, Τεχνικές, Διοικητικές και Υπο- στηρικτικές Δραστηριότητες

Οι επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές υπηρεσίες, μαζί με τις διοικητικές και υποστηρικτικές,

κές, αύξησαν ελαφρά το μερίδιό τους από 5,8% το 2009 σε 6,1% το 2025 (Γράφημα 13α), το υψηλότερο ολόκληρης της περιόδου. Ο κλάδος όμως παράγει σήμερα 14% λιγότερο από ό,τι το 2009 (Γράφημα 13β). Η αξία της παραγωγής του σε ευρώ αυξήθηκε 12%, έναντι 2% για την οικονομία, και η άνοδος του

μεριδίου προήλθε από τις τιμές των υπηρεσιών του.

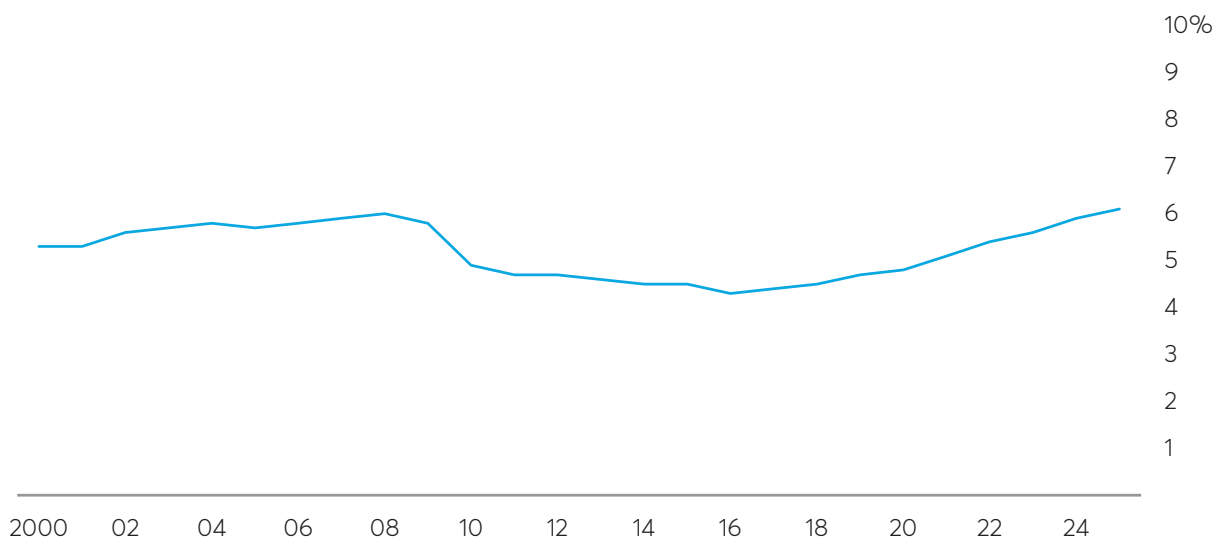
Η διαδρομή του κλάδου μέσα στην κρίση είναι από τις πιο ακραίες. Από την κορυφή του 2008 έως το 2016 έχασε το 50% της παραγωγής του, περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο εκτός από τις κατασκευές, με πτώση 21% μόνο το 2010. Το μερίδιό του έπεσε από 6,0% το 2008 σε 4,3% το 2016. Οι υπηρεσίες προς επιχειρήσεις είναι από τις πρώτες που κόβονται όταν οι επενδύσεις σταματούν.

Από το 2019 έως το 2025 ο κλάδος ανακάμπτει με έναν από τους ταχύτερους ρυθμούς στην οικονομία: ο όγκος παραγωγής αυξήθηκε 41%, ο τέταρτος υψηλότερος ρυθμός μεταξύ των κλάδων, με κορυφή το 19% του 2021, και το μερίδιο ανέβηκε από 4,7% σε 6,1%. Η ανάκαμψη συνδέεται με την επάνοδο των επενδύσεων και τη ζήτηση για εξειδικευμένες υπηρεσίες. Ο κλάδος όμως απέχει ακόμη 21% από το μέγεθος του 2008.

Γράφημα 13. Επαγγελματικές και Διοικητικές Δραστηριότητες: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

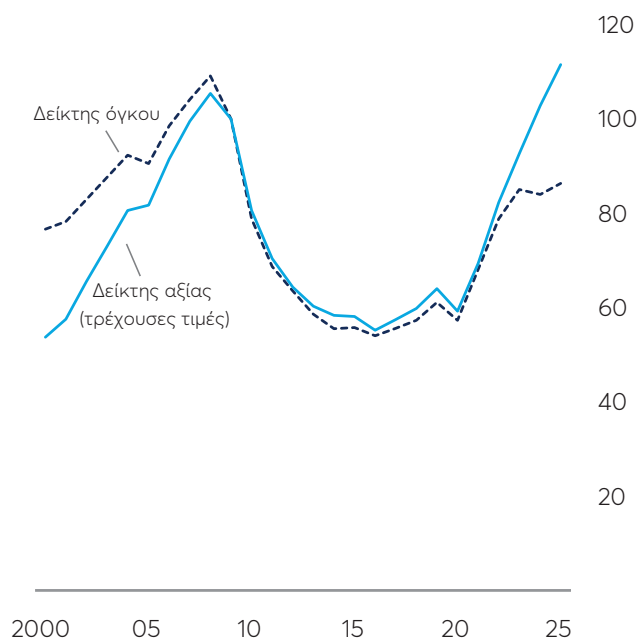
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 5,8% το 2009 σε 6,1% το 2025, το υψηλότερο της περιόδου.

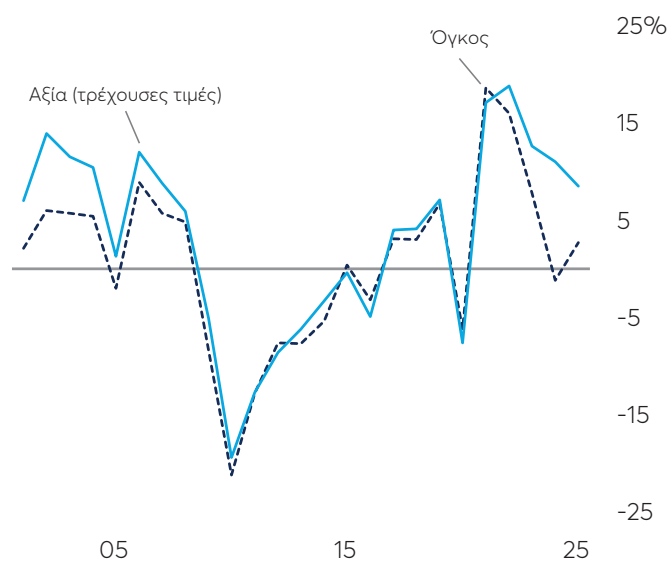
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 14% κάτω από το 2009, η αξία 12% πάνω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Από -21% το 2010 έως +19% το 2021.

Πηγή: [Eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat)

Δημόσια Διοίκηση, Άμυνα, Εκπαίδευση, Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα

Ο ευρύτερος δημόσιος τομέας είναι ο κλάδος που έχασε το περισσότερο έδαφος από την αρχή της κρίσης. Το μερίδιό του στο ΑΕΠ έπεσε από 18,7% το 2009 σε 15,1% το 2025, δηλαδή 3,6 μονάδες (Γράφημα 14α). Η πτώση του μεριδίου όμως δεν αντανακλά

ανάλογη συρρίκνωση των υπηρεσιών που παρέχει. Ο όγκος παραγωγής του κλάδου είναι σήμερα 10% χαμηλότερος από ό,τι το 2009, ακριβώς όσο και της συνολικής οικονομίας (Γράφημα 14β). Σε πραγματικούς όρους, το βάρος του δημόσιου τομέα δεν άλλαξε.

Η πτώση του μεριδίου προήλθε κυρίως από τη μείωση της ονομαστικής αξίας της παραγωγής, η

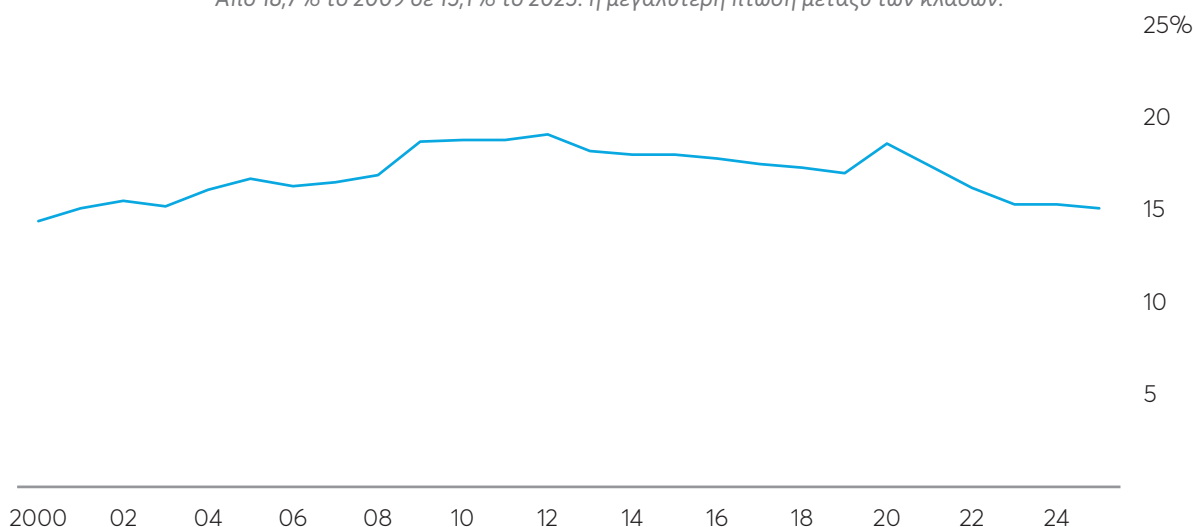
οποία στον κλάδο αντανακλά σε μεγάλο βαθμό το μισθολογικό κόστος. Η αξία της παραγωγής του κλάδου σε ευρώ μειώθηκε 14% από το 2009, ενώ για το σύνολο της οικονομίας αυξήθηκε 2%. Είναι η αντίστροφη εικόνα από τη γεωργία: εκεί οι τιμές ανέβασαν το μερίδιο χωρίς αύξηση της παραγωγής, εδώ οι μισθολογικές περικοπές το κατέβασαν χωρίς ανάλογη μείωση της παραγωγής. Και στις δύο περιπτώσεις το μερίδιο λέει κάτι διαφορετικό από ό,τι ο όγκος.

Το 2012 ο κλάδος είχε φτάσει το 19,1% του ΑΕΠ, το υψηλότερο σημείο της περιόδου, όχι επειδή μεγάλωσε, αλλά επειδή η υπόλοιπη οικονομία κατέρρευσε ταχύτερα. Από το 2019 έως το 2025 το μερίδιο υποχώρησε από 17,0% σε 15,1%, με τον όγκο σχεδόν σταθερό (+4%) και την οικονομία να μεγαλώνει 9%. Το 2000 το μερίδιο ήταν 14,4%, δηλαδή ο κλάδος βρίσκεται σήμερα κοντά στο σημείο από όπου ξεκίνησε, αφού διέγραψε έναν πλήρη κύκλο ανόδου και επαναφοράς.

Γράφημα 14. Δημόσια Διοίκηση, Άμυνα, Εκπαίδευση, Υγεία και Κοινωνική Μέριμνα: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

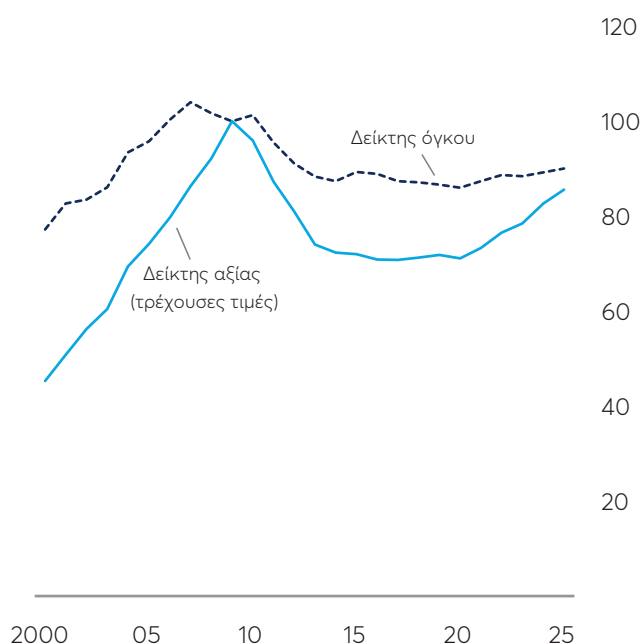
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 18,7% το 2009 σε 15,1% το 2025: η μεγαλύτερη πτώση μεταξύ των κλάδων.

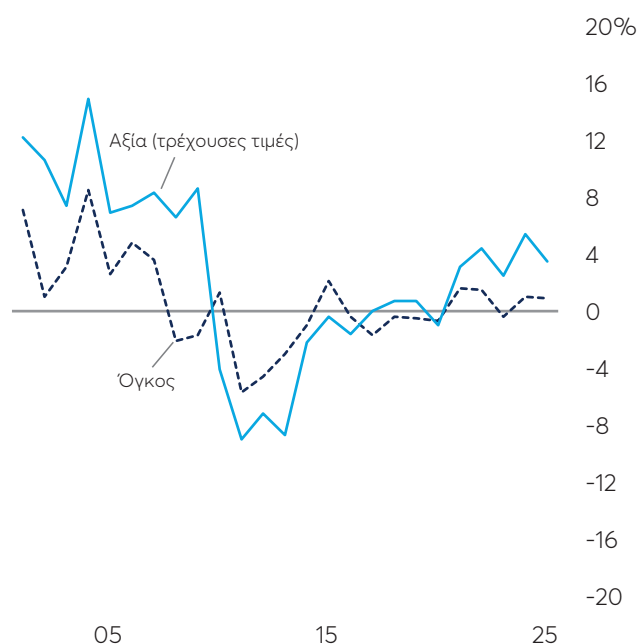
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 10% κάτω από το 2009, όσο και η οικονομία· η αξία 14%

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Ήπιες μεταβολές όγκου· η αξία πέφτει 2009-2013.

Πηγή: Eurostat

Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία και Λοιπές Υπηρεσίες

Οι τέχνες, η διασκέδαση, η ψυχαγωγία και οι λοιπές υπηρεσίες έχουν μερίδιο 3,0% του ΑΕΠ το 2025, από 3,3% το 2009 (Γράφημα 15α). Ο κλάδος παράγει σήμερα 11% λιγότερο από ό,τι το 2009, περίπου όσο και η συνολική οικονομία, και η αξία της παραγωγής του σε ευρώ είναι 4% χαμηλότερη (Γράφημα 15β). Η θέση του στο παραγωγικό μείγμα δεν έχει αλλάξει ουσιαστικά.

Ο κλάδος είναι από τους πιο ευαίσθητους στη

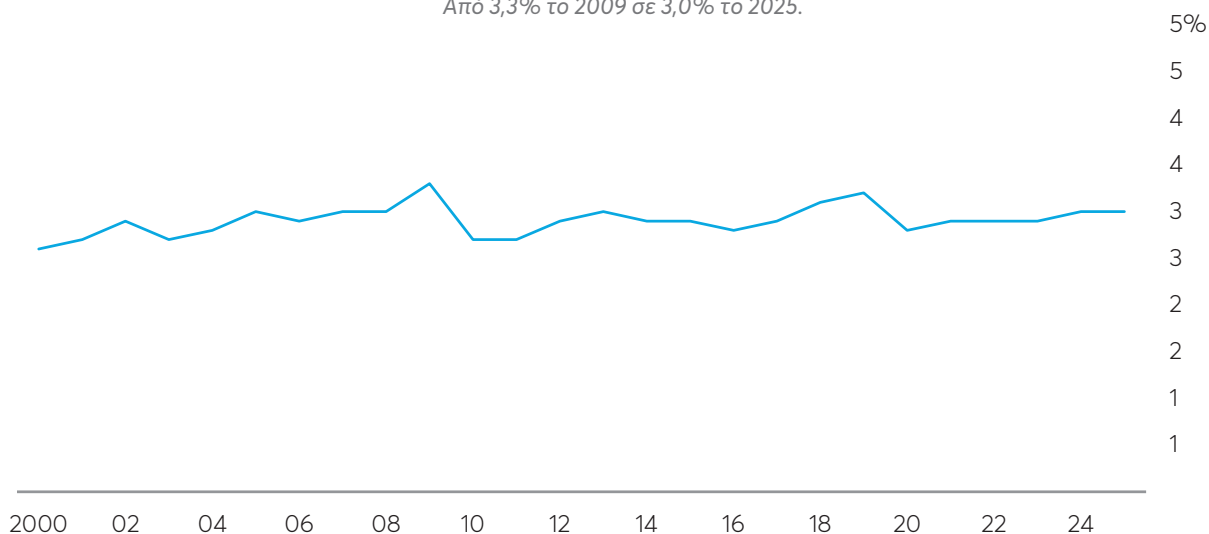
συγκυρία. Έχασε 24% της παραγωγής του σε ένα μόνο έτος, το 2010, και 21% το 2020, όταν οι περιορισμοί της πανδημίας έπληξαν τις δραστηριότητές του περισσότερο από κάθε άλλον κλάδο εκτός από το εμπόριο και τον τουρισμό. Από την κορυφή του 2009 έως το 2020 έχασε το 38% της παραγωγής του.

Από το 2019 έως το 2025 ο όγκος παραγωγής αυξήθηκε 13%, λίγο ταχύτερα από την οικονομία, με ανάκαμψη 16% το 2021 μετά το σοκ της πανδημίας. Το μερίδιο έμεινε στο 3%. Ο κλάδος έχει επανέλθει στο επίπεδο παραγωγής του 2019, όχι όμως σε αυτό του 2009.

Γράφημα 15. Τέχνες, Διασκέδαση, Ψυχαγωγία και Λοιπές Υπηρεσίες: μερίδιο στο ΑΕΠ, δείκτες όγκου και αξίας, 2000-2025

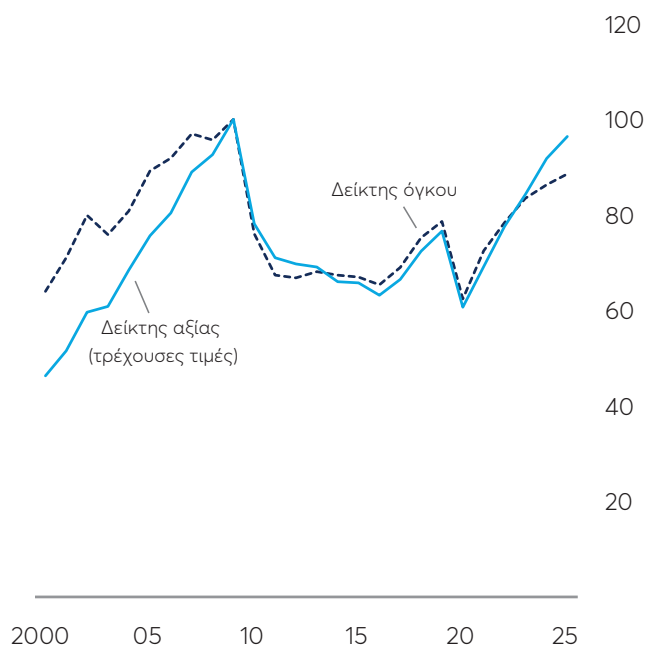
α. Μερίδιο στο ΑΕΠ (%)

Από 3,3% το 2009 σε 3,0% το 2025.

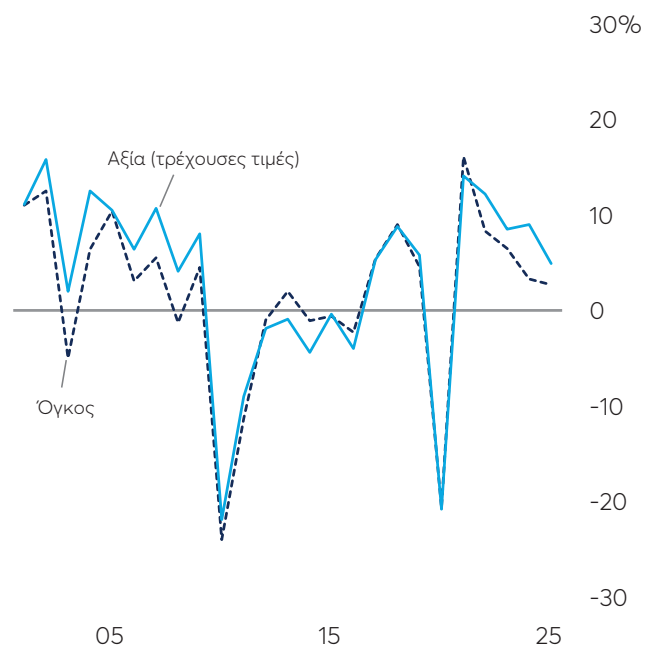
β. Δείκτης όγκου και δείκτης αξίας (2009=100)

Ο όγκος 11% κάτω από το 2009, η αξία 4% κάτω.

γ. Ετήσια % μεταβολή όγκου και αξίας

Πτώση όγκου 24% το 2010 και 21% το 2020.

Πηγή: [Eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat)

Συμπεράσματα

Άλλαξε λοιπόν η διάρθρωση της ελληνικής οικονομίας; Η απάντηση εξαρτάται από το πού κοιτάει κανείς.

Στο επίπεδο των μεγάλων τομέων, όχι. Η Ελλάδα ήταν και παραμένει οικονομία υπηρεσιών, με το εμπόριο, τις μεταφορές και τον τουρισμό στην πρώ-

τη θέση, τον ευρύτερο δημόσιο τομέα και τα ακίνητα να ακολουθούν, και τη βιομηχανία στο 13% του ΑΕΠ, εκεί περίπου όπου ήταν και το 2000. Οι τρεις τομείς μετακινήθηκαν λιγότερο από μία μονάδα ο καθένας από το 2009.

Στο επίπεδο των εμπορεύσιμων και μη εμπορεύσιμων κλάδων, ναι. Οι κλάδοι που ανταγωνίζονται διεθνώς κέρδισαν πέντε μονάδες του ΑΕΠ από το

2009 και οι κλάδοι της εγχώριας αγοράς έχασαν οκτώ. Η στροφή προς την εγχώρια αγορά που είχε συντελεστεί τη δεκαετία του 2000 αντιστράφηκε πλήρως, και το 2025 οι εμπορεύσιμοι κλάδοι έχουν μεγαλύτερο βάρος από ό,τι στην αρχή του αιώνα. Οι τρεις μεγάλοι χαμένοι της κρίσης, ο δημόσιος τομέας, οι κατασκευές και το εμπόριο, είναι όλοι κλάδοι της εγχώριας αγοράς.

Η προ κρίσης στροφή προς τους μη εμπορεύσιμους κλάδους συνδέεται με πολιτικές που ευνοούσαν δραστηριότητες προστατευμένες από τον διεθνή ανταγωνισμό: ταχύρρυθμες μισθολογικές αυξήσεις στο δημόσιο, εμπόδια εισόδου στα επαγγέλματα, κατώτατες αμοιβές και εγγυημένα περιθώρια κέρδους, φόροι υπέρ τρίτων, φορολογικά κίνητρα για την οικοδομή. Σε συνδυασμό με την πιστωτική επέκταση, οι πολιτικές αυτές επιβάρυναν την ανταγωνιστικότητα των διεθνώς εμπορεύσιμων δραστηριοτήτων. Η κρίση και τα προγράμματα προσαρμογής επιχείρησαν να αντιστρέψουν αυτή την τάση, κυρίως μέσα από την εσωτερική υποτίμηση: πτώση των μισθών, των ενοικίων, των τιμών των μη εμπορεύσιμων υπηρεσιών.

Εδώ βρίσκεται και το πιο σημαντικό εύρημα της μελέτης. Η αντιστροφή που καταγράφεται στα μερίδια έγινε κυρίως στις τιμές, όχι στην παραγωγή. Η οικονομία παράγει σήμερα 10% λιγότερο από ό,τι το 2009. Αν εξαιρεθεί η διαχείριση ακίνητης περιουσίας, όπου ο όγκος αποτυπώνει κυρίως τις υπηρεσίες στέγασης του υφιστάμενου αποθέματος, μόνο δύο από τους δέκα κλάδους παράγουν περισσότερο: η μεταποίηση και η πληροφορική. Αντιστοιχούν περίπου στο 9% και 3% του ΑΕΠ. Η γεωργία, τα χρηματοπιστωτικά και οι επαγγελματικές υπηρεσίες κέρδισαν μερίδιο επειδή οι τιμές τους ανέβηκαν, ενώ ο

όγκος παραγωγής τους έπεσε. Ο δημόσιος τομέας έχασε μερίδιο επειδή έπεσαν οι μισθοί, ενώ ο όγκος του κράτησε όσο και η υπόλοιπη οικονομία. Και ο μεγαλύτερος κλάδος της χώρας, το εμπόριο με τις μεταφορές και τον τουρισμό, παράγει 27% λιγότερο από ό,τι το 2009: τα ρεκόρ του τουρισμού είναι πραγματικά, αλλά δεν αντισταθμίζουν την υποχώρηση του εμπορίου, που εξαρτάται από την εγχώρια κατανάλωση.

Η εσωτερική υποτίμηση άλλαξε τις σχετικές τιμές υπέρ των εμπορεύσιμων κλάδων, αλλά δεν αρκούσε για να αυξήσει την παραγωγή τους. Η αύξηση της παραγωγής απαιτεί επενδύσεις, πιο εξωστρεφείς επιχειρήσεις και άρση των εμποδίων που κρατούν την παραγωγικότητα χαμηλή. Κατευθύνσεις αυτού του τύπου περιλαμβάνονται στο Σχέδιο Ανάπτυξης για την Ελληνική Οικονομία της Επιτροπής Πισσαρίδη του 2020. Η Έκθεση έθεσε ως κεντρικό στόχο τη σύγκλιση του πραγματικού κατά κεφαλήν εισοδήματος με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο μέσα από την αύξηση της παραγωγικότητας και της εξωστρέφειας, και το [Παρατηρητήριο Δημόσιων Πολιτικών](#) του ΚΕΦΙΜ καταγράφει από τότε την πορεία υλοποίησης των 525 επιμέρους προτάσεων της σε 23 τομείς πολιτικής.

Τα δεδομένα δείχνουν ότι οι σχετικές τιμές μπορούν να αλλάξουν τη σύνθεση της οικονομίας. Η μεταποίηση και η πληροφορική δείχνουν ότι, υπό κατάλληλες συνθήκες, μπορεί να αυξηθεί και η πραγματική παραγωγή. Η υλοποίηση των προτάσεων της Έκθεσης Πισσαρίδη είναι ο τρόπος να γίνει ο κανόνας αυτό που σήμερα είναι η εξαίρεση, ώστε η επόμενη αποτίμηση, το 2035, να καταγράφει μια οικονομία που δεν έχει μόνο το σωστό μείγμα τιμών αλλά και περισσότερη παραγωγή.

Το Κέντρο Φιλελεύθερων Μελετών είναι η κύρια ανεξάρτητη, μη κρατική, μη κομματική φιλελεύθερη δεξαμενή σκέψης στην Ελλάδα. Έχει τη νομική μορφή της αστικής μη κερδοσκοπικής εταιρείας και έδρα την Αθήνα. Το όραμά μας είναι μια Ελλάδα πρότυπο οικονομικής και κοινωνικής ελευθερίας που παρέχει στους πολίτες της τη δυνατότητα να δημιουργήσουν και να επιδιώξουν τα όνειρά και τις φιλοδοξίες τους. Ο σκοπός του Κέντρου Φιλελεύθερων Μελετών είναι να αυξήσει την επιρροή των φιλελεύθερων προτάσεων και ιδεών στον δημόσιο διάλογο και την πολιτική. Το έργο του περιλαμβάνει ερευνητικά προγράμματα, εκδόσεις και εκδηλώσεις που έχουν ως επίκεντρο την αύξηση της ατομικής ελευθερίας για κάθε πολίτη.

Κατά την εκπόνηση της μελέτης χρησιμοποιήθηκαν εργαλεία τεχνητής νοημοσύνης για την υποστήριξη της έρευνας, επεξεργασίας και παρουσίασης του υλικού. Το περιεχόμενο υποβλήθηκε σε ανθρώπινο έλεγχο και αξιολόγηση. Την ευθύνη για την ακρίβεια, την ανάλυση και την ερμηνεία των στοιχείων, καθώς και για τα συμπεράσματα της μελέτης φέρουν αποκλειστικά και πλήρως οι συγγραφείς της μελέτης και το ΚΕΦΙΜ.

Οι απόψεις που δημοσιεύονται στο κείμενο εκφράζουν τους συντάκτες του και όχι απαραίτητα τον οργανισμό.

ΚΕΝΤΡΟ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Τζωρτζ 5, 10682, Αθήνα

T: +30 210 5238373

www.kefim.org

info@kefim.org

[facebook.com/kefim.org](https://www.facebook.com/kefim.org)

x.com/kefim_org

[gr.linkedin.com/company/centerforliberalstudies](https://www.linkedin.com/company/centerforliberalstudies)

[youtube.com/kefim](https://www.youtube.com/kefim)